Gemeente Rheden

Quickscan Cultuurhistorische Waarden Velp-Zuid

Titel:	Quickscan Cultuurhistorische Waarden Velp-Zuid
Projectnummer:	CH.RHED-17
Opdrachtgever:	Gemeente Rheden (contactpersoon: Mevr. Drs. F.A.M. Disselhorst)
Projectleider:	Drs. R.J.A. Crols
Auteurs:	Drs. R.J.A. Crols en Drs. G.J.M. Derks
Fotografie:	Drs. G.J.M. Derks en Drs. R.J. A. Crols; Google Maps
Cartografie:	Mevr. C.R. van Oorschot-Rudolphie
Versie:	definitieve versie oktober 2010

GELDERS
GENOOTSCHAP

Gelders Genootschap
Vereniging tot bevordering en instandhouding van de schoonheid van stad en land
Sector Cultuurhistorie
Zypendaalseweg 46
Postbus 68, 6800 AB Arnhem
Telefoon: (026) 442 17 42
Fax: (026) 442 94 04
www.geldersgenootschap.nl

Inhoudsopgave

1 Inleiding 5

2 Historisch-stedenbouwkundige waarden 7

2.1 Inleiding 7
2.2 Situatie voor de eerste complexmatige sociale woningbouw 8
2.3 Sociale woningbouw 1920-1940 (tuindorpachtige uitbreidingen) 8
2.4 Uitbreidingsplannen en herzieningen 1936-1955 9
2.5 Het uitbreidingsplan van 1958-1959 13
2.6 Waardering huidige ruimtelijke karakteristiek 18

3 Cultuurhistorische waarden bebouwing 21

3.1 Inleiding 21
3.2 Sociale woningbouw (1920-1965) 22
3.3 Typering en waardering sociale woningbouwcomplexen 26
3.3.1 De vooroorlogse complexen 27
13 (a) noordelijke deel; Hugo de Grootstraat e.o. (1921-1924) 27
13 (b) zuidelijke deel; Van Kolplein e.o. (1927-1931) 35
20 diverse kleinere blokken sociale woningbouw, o.a. IJsselstraat-hoek Waterstraat, Mauritsstraat; Vianenstraat (vooroorlogs) en Beltjeshofstraat (naoorlogs) 40
3.3.2 De naoorlogse complexen 1945-1965 42
11 Vianenstraat (1953-1954) 42
23 Gr. van Prinstererstraat, Thorbeckestraat, Troelstrastraat (1952-1954) 44
21 Graaf Ottostraat - Colijnstraat (1957) 47
10 Merwedestraat-Maasstraat-Waalstraat-Scheldestraat-Rijnstraat (1957) 49
16 Louisestraat-Albertine Agnesstraat-Charlottestraat (ca 1955-1960) 52
19 Heeckerenstraat e.o. (1958-1960) 54
07 W. Beckmanstraat (1963) 63
22 Colijnstraat-Elzenstraat; twee blokken hoek IJsselstraat-Rijnstraat (ca 1965?) 65
24 Gebied ten zuiden van de Waterstraat; De Straatweiden (1964) 67

4 Conclusies en aanbevelingen 69

Geraadpleegde bronnen 71

Archieven 71
Literatuur 71
Internet 72

Bijlagen

1. Overzicht Totstandkoming Uitbreidingsplannen Velp 73
2. Adressen cultuurhistorisch waardevolle bebouwing 75

Cultuurhistorische Waarderingskaart

1 Inleiding

In dit rapport zijn de resultaten vastgelegd van het onderzoek naar de cultuurhistorische waarden van het zuidwestelijke deel van de kern van het dorp Velp. Voor dit gebied - begrensd door de spoorlijn Arnhem-Zutphen in het noorden, de President Kennedylaan in het oosten, de A12 in het zuiden en de Larensteinselaan in het westen - is een verbetering van het woon- en leefklimaat dringend gewenst.

Het westelijke deel van Velp-Zuid.

Het onderzoek betreft een cultuurhistorische analyse in de vorm van een quickscan waarin weliswaar niet het hele gebied uitputtend is onderzocht en beschreven maar waarin wel de essenties zijn weergegeven. Overeenkomstig de wens van de gemeente Rheden is met het rapport vooral ook beoogd om meer inzicht te bieden in de ontstaans- en ontwikkelingsgeschiedenis van de vooroorlogse tuindorpachtige uitbreidingen en de meer grootschalige naoorlogse uitbreidingen uit de wederopbouw-periode.

Het rapport start in hoofdstuk twee met een schets van de ontwikkelingsgeschiedenis van het gebied waarbij vooral is ingezoomd op de twintigste eeuw, de periode waarin de grotere planmatige uitbreidingen tot stand kwamen. Dit hoofdstuk is tot stand gekomen op basis van een bestudering van de schaarse literatuur over Velp-Zuid, studies van historisch kaartmateriaal en onderzoek naar de uitbreidingsplannen die aan de ontwikkeling van Velp-Zuid ten grondslag hebben gelegen. Hoewel veel relevante informatie boven tafel is gekomen bleken juist met betrekking tot enkele belangrijke uitbreidingsplannen de officieel vastgestelde plankaarten met bijbehorende toelichtingen vooralsnog niet traceerbaar in de archieven. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een waardering van de huidige ruimtelijke karakteristiek.

Het derde hoofdstuk handelt over de bebouwing. Het hoofdstuk begint na een korte inleiding met een algemene beschouwing waarbij ook kort gekeken wordt naar de bebouwing aan de historische linten en bijzondere complexen als het Record-fabrieksterrein en het Lorentzhuis, oorspronkelijk gebouwd voor de bejaardenhuisvesting. De meeste aandacht gaat echter uit naar de verschillende sociale woningbouwcomplexen die samen het grootste deel van het gebied betreffen. Daarbij is de grens

gelegd bij 1965, zodat ook de gehele wederopbouwperiode met een cultuurhistorische bril is bekeken. De jongere complexen zijn vanwege hun nog geringe ouderdom buiten beschouwing gebleven.

Het rapport wordt afgesloten met een vierde hoofdstuk waarin de conclusies en aanbevelingen op grond van de onderzoeksresultaten uitgeschreven zijn. Deze informatie dient bij te dragen aan een meer verantwoorde bestuurlijke afweging van de cultuurhistorische waarden in het kader van het planproces rond de wijkvernieuwingsopgaven met betrekking tot Velp-Zuid.

De cultuurhistorische waarden zijn ook in kaart gebracht op de bij dit rapport gevoegde Cultuurhistorische Waarderingskaart. Deze kaart biedt een snel zicht op de in het rapport breder omschreven cultuurhistorische waarden op de verschillende schaalniveaus.

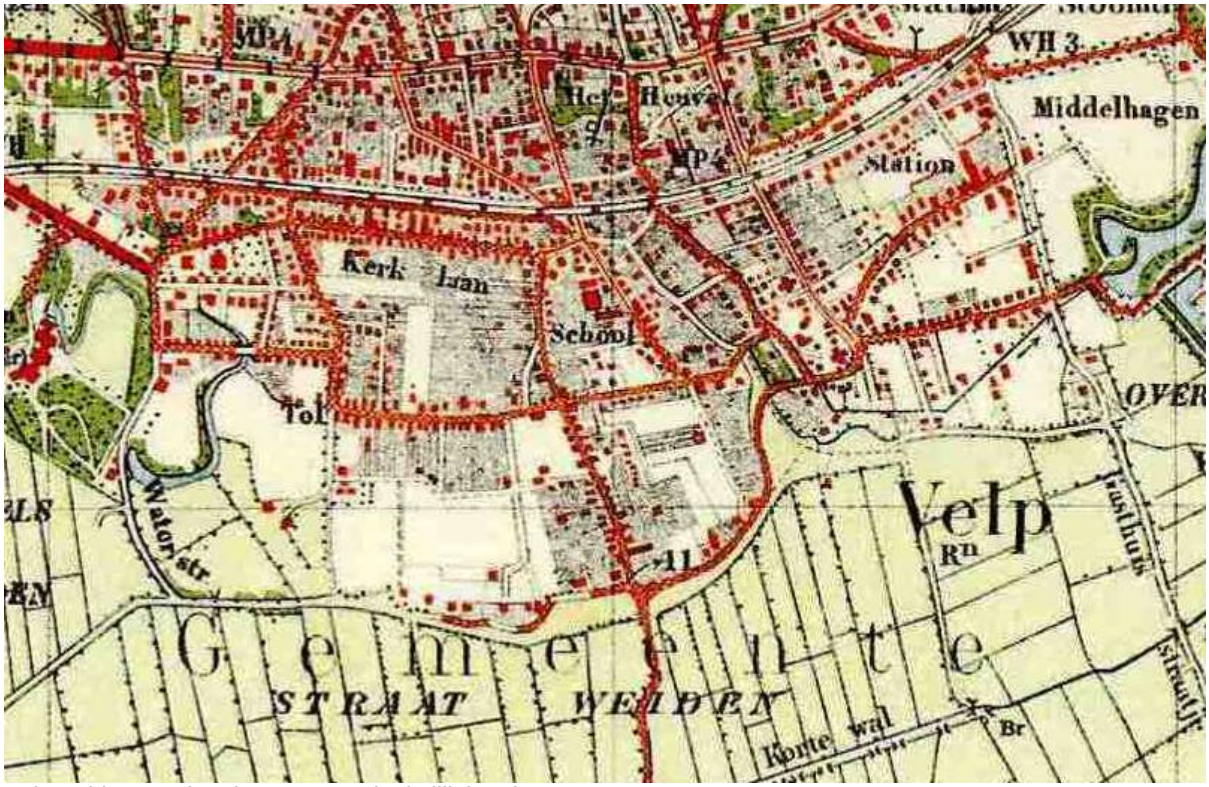
De onderzoeksresultaten dienen tenslotte een drieledig doel. Ten eerste legt het onderzoek een basis voor te maken keuzes betreffende sloop en nieuwbouw, renovatie en restauratie en transformatie van de woningbouwcomplexen en de openbare ruimte. De gegevens kunnen tevens worden gebruikt voor een verfijning van het welstandsbeleid en leveren bovendien stof tot discussie voor het te volgen cultuurhistorisch beleid inzake de erfenis van het volkshuisvestelijk beleid in de twintigste eeuw in de gemeente Rheden.

Een anticiperende houding gericht op het benutten van kansen staat voorop onder het motto ‘behoud door zorgvuldige ontwikkeling’.

2 Historisch-stedenbouwkundige waarden

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt in vogelvlucht nader ingezoomd op de stedenbouwkundige ontwikkeling van Velp-Zuid en de daaraan toe te kennen cultuurhistorische waarden. In de stedenbouwkundige ontwikkeling van Velp-Zuid zijn enkele fasen te onderscheiden. Allereerst wordt in de tweede paragraaf de in de loop der eeuwen gegroeide situatie geschetst zoals die bestond omstreeks 1910-1920, net voor de totstandkoming van de eerste complexmatige (sociale) woningbouw. Een tweede belangrijke fase was de periode 1920-1940 waarin de tuindorpachtige uitbreidingen werden gerealiseerd, geconcentreerd op een drietal plekken, namelijk Hugo de Grootstraat e.o. (1921-1924), later uitgebreid langs de Dr. Schaepmanstraat e.o. (1927; 1940), voorts de Maarten van Rossumstraat e.o. (1927) en tenslotte het Van Kolplein e.o. (1930). Deze fase wordt in de derde paragraaf beschreven. In de vierde paragraaf komen de verdere meer grootschalige dorpsuitbreidingen aan de orde. Al in 1936, dus nog voor de oorlog, werd een uitbreidingsplan opgesteld, dat voorzag in deze dorpsuitbreidingen tot aan de Waterstraat, waarmee alle hoger gelegen voor woningbouw geschikte gronden zouden zijn benut. Door de stagnatie in de (sociale) woningbouw kwam daar tot in het begin van de jaren vijftig niets van terecht. De eerste naoorlogse uitbreidingen kwamen tot stand op basis van een geheel herzien uitbreidingsplan van 1951 - met een veel rationelere opzet met rechtere straten en vooral strokenbouw - en enkele latere partiële herzieningen. Het uitbreidingsplan van 1959 wordt in de vijfde paragraaf behandeld. Dit plan was nodig omdat de woningbouw ver achterbleef bij de toenemende behoefte. Het accent lag sterk op de dorpsuitbreidingen in het gebied ten zuiden van de Waterstraat, de zogenaamde Straatweiden, waar uiteindelijk werd gekozen voor een voor die tijd moderne stedenbouwkundige opzet met een “gestempelde” herhaling van min of meer identieke bouwblokpatronen. Voor het gebied ten noorden van de Waterstraat was slechts sprake van verdere afrondende invullingen.
Het hoofdstuk wordt afgesloten met een cultuurhistorische waardering voor wat betreft de stedenbouwkundige aspecten.

Velp-Zuid; 1865, herzien 1903, gedeeltelijk herzien 1910.

2.2 Situatie voor de eerste complexmatige sociale woningbouw

Kaarten uit het begin van de twintigste eeuw, zoals de hiervoor afgebeelde van 1903/1910, geven een indruk van de toestand van Velp-Zuid voor de eerste grotere, meer planmatige dorpsuitbreidingen ten behoeve van de woningbouw aan deze zijde van het dorp. Deze kaarten markeren een overgangsfase waarbij nu ook in Velp-Zuid de oude agrarische nederzetting geleidelijk aan plaats maakt voor een dorp met vooral woonbebouwing. Met name aan de Kerkallee, IJsselstraat en Schoolstraat, maar ook aan enkele andere straten, was reeds sprake van enige lintbebouwing. Dit was ook het geval aan de Zuider Parallelweg, aangelegd langs de in 1865 geopende spoorwegverbinding tussen Arnhem en Zutphen. Door de aanleg van de spoorverbinding werd de bouw van villa's maar ook andere woonbebouwing sterk bevorderd. De woningen aan de Parallelweg werden op het spoor georiënteerd.

De omstreeks 1910 bestaande oost-westverbindingen, waren van noord naar zuid:
- Zuider Parallelweg;
- Kerkallee (destijds nog Kerklaan); de oude kerkweg van de voormalige landgoederen Ommershof en Larenstein;
- Mauritsstraat;
- Willemstraat (m.u.v. het meest westelijke deel);
- Waterstraat, de destijds nog niet verharde weg op de overgang van de akkers naar het broekgebied met de weilanden (de zogenaamde Straatweiden).

De omstreeks 1910 bestaande noord-zuidverbindingen, waren van west naar oost:
- het noordelijke deel van de huidige Larensteinselaan overgaande in de Waterstraat;
- de Alexanderstraat en Graaf Ottostraat, waarvan het zuidelijken deel nog onverhard;
- de IJsselstraat;
- het noordelijke deel van de huidige President Kennedylaan.

Tussen deze oude structuren zijn de eerste nog wat kleinschalige nieuwe invullingen zichtbaar, zoals in het noordelijke deel van de voormalige buitenplaats Ommershof (Annastraat en omgeving) waarvan een deel van de waterpartijen nog resteren. Deze eerste invullingen betroffen veelal slecht gebouwde woningen waarin talloze families opeen gepropt woonden, net als in sommige van de resterende boerderijen en landarbeiderswoningen het geval was.
In Velp-Noord was daarentegen, bijvoorbeeld met de verkaveling van het landgoed Overbeek ten behoeve van een villapark vanaf 1900, al een eerste aanzet gegeven tot een grootschaliger en meer planmatige dorpsuitbreiding. Deze werd in 1909 opgenomen in het uitbreidingsplan voor Velp-Noord van 1909, voor zover bekend het eerste na de invoering van de Woningwet (1901) opgestelde uitbreidingsplan in de gemeente Rheden.

2.3 Sociale woningbouw 1920-1940 (tuindorpachtige uitbreidingen)

In Velp-Zuid werden de eerste meer planmatige uitbreidingen gevormd door de tuindorpachtige sociale woningbouwcomplexen van "Sint Joseph" en "Ons Belang", gebouwd vanaf 1921. Mogelijk werden voor deze tuindorpen specifieke afzonderlijke stedenbouwkundige plannen gemaakt, zonder dat daaraan een groter algemeen en gedetailleerd uitbreidingsplan aan ten grondslag heeft gelegen. Het nu oudst bekende uitbreidingsplan dat (ook) Velp-Zuid betrof zou pas van 1936 dateren. Wellicht was er echter ook nog een uitbreidingsplan van 1924-1925 van de hand van Ir. W.F.C. Schaap (1870-1933). Schaap was van 1900-1921 directeur gemeentewerken in Arnhem en de opsteller van de uitbreidingsplannen voor deze stad van 1904 en 1917. Vanaf dit laatste jaar was hij overigens ook stedenbouwkundig adviseur van de gemeente Rheden. In 1920 richtte hij in Arnhem een eigen bureau op: Ingenieurs- en Architectenbureau Schaap. In 1924 kreeg hij opdracht van de gemeente Rheden om een uitbreidingsplan te ontwerpen. Het is nog onbekend wat daar precies van terecht is gekomen.
De tuindorpachtige uitbreidingen kwamen tot stand onder invloed van de Tuinstadbeweging, die zich vanuit Engeland internationaal had verbreid en overal in Nederland leidde tot de aanleg van zogenaamde tuindorpen met name in de decennia voor de Tweede Wereldoorlog. De Nederlandse tuindorpen of tuinwijken zijn buitenwijken van steden en grotere dorpen en daarmee in feite niet meer dan een flauwe afspiegeling van tuinsteden die bedoeld waren als zelfstandige nederzettingen. Tot de vroege voorbeelden behoren vooral complexen die op initiatief van plaatselijke industriëlen werden ontwikkeld zoals 't Lansink in Hengelo. Een ander bekend voorbeeld is het tuindorp Vreewijk dat in Rotterdam-Zuid in verschillende fasen tot stand kwam naar ontwerp van M.J. Granpré Molière. Kenmerkend voor de Nederlandse tuinwijkachtige uitbreidingen is een gevarieerd stratenpatroon met

overwegend korte straten met vaak korte zichtlijnen, bijvoorbeeld door een bochtig beloop of verspringingen in profielen en onderlinge aansluitingen van straten. Voor- en achtertuinen, doorgaans begrensd door hagen, moesten bijdragen aan een groen, dorps karakter. Het zijn vooral door woningbouwverenigingen en -stichtingen ontwikkelde woonwijken met woningen in korte rijtjes en in plattelandsgemeenten vaak ook in blokjes van slechts twee, drie of vier woningen.
De qua omvang niet al te grote Velper tuindorpachtige uitbreidingen zijn karakteristiek voor de periode waarin zij tot stand kwamen, maar hebben door het veelal ontbreken van voortuinen een wat stenig karakter gekregen. De meeste woningen hebben wel relatief diepe achtertuinen.

Velp-Zuid; situatie omstreeks 1930.

Op bovenstaande kaart van omstreeks 1930 zijn de eerste tuindorpachtige uitbreidingen met sociale woningbouw inmiddels ingetekend. In het midden de arbeiderswoningen van Sint Joseph (complex 1, waardenkaart 13a) en Ons Belang (1921-1924) in het gebied De Grindakkers (Hugo de Grootstraat e.o.). Meer westwaarts, op het terrein van de voormalige buitenplaats Ommershof - waarvan een deel van de aanleg met de waterpartij nog zichtbaar is - de in 1927 gebouwde arbeiderswoningen van Sint Joseph (complex 2, waardenkaart 13b), thans grotendeels door nieuwbouw vervangen. Midden onderaan is te zien dat een begin is gemaakt met de aanleg van het Van Kolplein en omgeving en de doortrekking van de Dr. Schaepmanstraat in zuidelijke richting (1927-1931).

2.4 Uitbreidingsplannen en herzieningen 1936-1955

Tussen 1930 en 1940 lag de sociale woningbouw in Velp zo goed als stil. Zo bouwde de vereniging Sint Joseph slechts zes grotere eengezinswoningen aan Dr. Schaepmanstraat 45-51 en 50-52. (complex 4) in aanvulling op de reeds bestaande sociale woningbouw. Ook het uitbreidingsplan van 1936 bracht daar kennelijk geen verandering in. Van dit uitbreidingsplan wordt melding gemaakt in het gedenkboek van de voormalige woningbouwvereniging St. Joseph.
Helaas kon dit plan in de archieven in de archieven nog niet worden getraceerd, zodat geen verdere details boven water zijn gekomen. Een afbeelding in bovengenoemd gedenkboek (blz. 30) van een detail van het plan voor wat betreft het westelijke deel van Velp-Zuid, laat zien dat het uitbreidingplan voorzag in een verdere afronding en invulling van de bebouwde kom tot aan de Waterstraat. De hoofdroutes werden in zuidelijke richting doorgetrokken tot aan de Waterstraat terwijl daartussen een stelsel van licht gebogen straten met enkele kleine plantsoenen en pleinvormige straatverbredingen, nog geheel in de sfeer van de vooroorlogse tuindorpachtige uitbreidingen.

Detail van het uitbreidingsplan van 1936 voor wat betreft Velp-Zuid.

Het door H.I. den Breeje, directeur bouw- en woningtoezicht, in september 1943 ontworpen uitbreidingsplan in hoofdzaken voor het gehele gemeentelijke grondgebied biedt voor Velp-Zuid geen (nieuwe) details. Opmerkelijk is dat dit plan (vermoedelijk) in april 1944, dus nog in de oorlogsjaren werd vastgesteld door het College van Burgemeester en Wethouders als waarnemende de taak van de gemeenteraad.

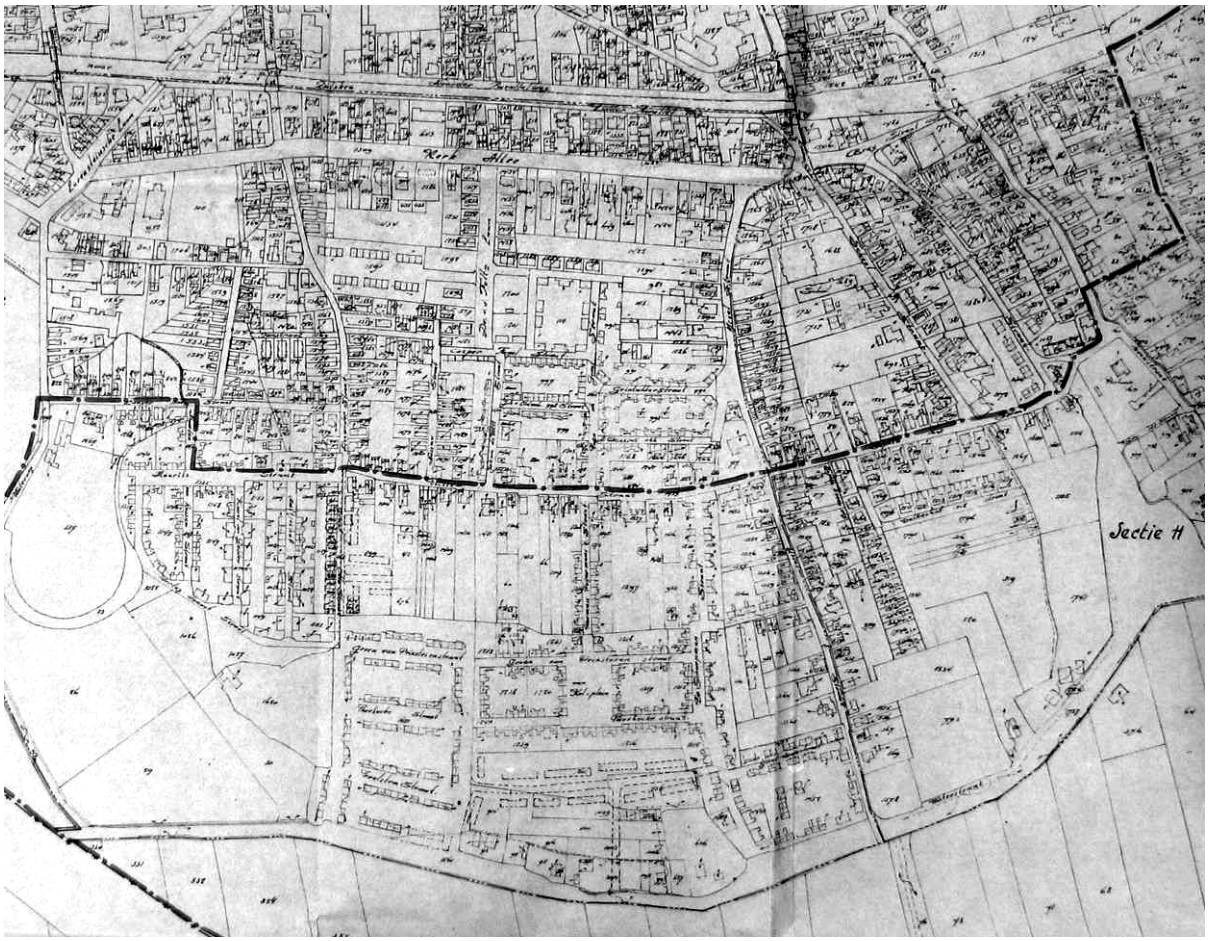
Uitbreidingsplan 1951

In 1951 werd een nieuw uitbreidingsplan vastgesteld, waarmee niet alleen het voorgaande plan maar vermoedelijk ook de daarbij behorende vormentaal geheel van tafel verdween. Met het nieuwe plan had men vermoedelijk een rationelere, meer orthogonale verkaveling met strokenbebouwing voor ogen ten einde een groter aantal woningen te kunnen bouwen. Zeker is dat niet want het feitelijke plan met de bijbehorende toelichting kon echter - evenmin als die van 1924/1925 en 1936 - worden getraceerd in de archieven. Bekend is wel dat door Gedeputeerde Staten - met name voor wat betreft Velp-Zuid - aan belangrijke delen goedkeuring werd onthouden.

De rationelere verkaveling met strokenbouw werden populair onder invloed van de architecten en stedenbouwers van de in de twintiger jaren opkomende stroming die wordt aangeduid als de “Nieuwe Zakelijkheid”. Zij waren van mening dat de architect bij het ontwerpen van een gebouw vooral uit diende te gaan van de doelmatigheid ervan voor de toekomstige bewoners of gebruikers en niet zijn persoonlijke smaak voorop mocht stellen. De architecten van de Nieuwe Zakelijkheid werkten met strakke lijnen, geometrische vlakken en primaire kleuren en moderne materialen zoals beton, staal en glas.

De Nieuwe Zakelijkheid bood de mogelijkheid om grote bouwstromen (goedkoop) te realiseren, terwijl er toch aandacht bleef voor het plan van elke individuele woning. Dit was van groot belang in een tijd waarbij tegen zo laag mogelijke kosten snel grote aantallen woningen gebouwd moesten kunnen worden om in de grote behoefte te voorzien. In de loop van de dertiger jaren verbreedde de Nieuwe Zakelijkheid zich tot een internationale stroming, ook wel aangeduid als het Functionalisme, die zich vooral richtte op concrete aspecten van de sociale woningbouw met als voornaamste doel de verbetering van de woning zelf: deze diende functioneel ingericht te zijn en er moest genoeg licht, lucht en zon binnen kunnen komen. Om dit te bereiken werden geen gesloten bouwblokken met afgesloten binnenterreinen meer toegepast maar een strokenbouw met open ruimtes tussen de bouwblokken met al dan niet gemeenschappelijk groen. In de grote steden werden al voor de Tweede

Wereldoorlog de eerste uitbreidingsplannen volgens deze nieuwe principes opgesteld, doch in de plattelandsgemeenten veelal pas in de vijftiger jaren.

Velp-Zuid. Situatie omstreeks 1955. De woningen aan de Thorbeckestraat en Troelstrastraat e.o., westelijk en zuidelijk van het Van Kolplein, zijn dan juist gebouwd of nog in aanbouw. Het is het eerste grotere naoorlogse sociale woningbouwcomplex in Velp-Zuid.

Herziening 1954

In maart 1954 volgde de vaststelling van een herziening van het in 1951 vastgestelde plan, waarmee een nieuwe capaciteit van ruim 800 nieuw te bouwen woningen kon worden bereikt. Ook van deze herziening zijn helaas geen verdere details bekend. Wellicht was deze herziening reeds ontworpen door het Arnhemse Architecten- en Stedenbouwkundig Bureau Van Straaten en Van Droffelaar, dat in januari 1954 de vaste stedenbouwkundige adviseur van de gemeente Rheden was geworden.
Ten behoeve van een vlotte daadwerkelijke realisering van het uitbreidingsplan moest een afzonderlijk onteigeningsplan worden opgesteld, waarbij in Velp-Zuid een dertiental percelen was betrokken bestemd voor woningbouw in de klasse “halfgesloten bebouwing A” en/of voor de aanleg van wegen en groenvoorzieningen. De onteigeningen moesten de bouw mogelijk maken van:

- een dertigtal woningen op een terrein ten zuiden van de Dulkeshofstraat in aanvulling op de in augustus 1955 reeds in voorbereiding zijnde bouw van zestig woningwetwoningen;
- de bouw van een school en een complex van circa 180 woningen op terreinen ten zuiden van de Looierstraat en ten westen van de Hertog Arnoudstraat en Graaf Ottostraat;
- wegaanleg en woningbouw ten oosten van de in aanbouw zijnde 46 woningen en een winkel voor de bouwvereniging “Ons Belang”;
- 10 à 12 woningen aan de westzijde van de Moeshofweg (buiten het onderzoeksgebied).

Het gebied tussen de Dulkeshofstraat en Rijnstraat is een goed voorbeeld van hoe de in deze periode tot stand gekomen buurten werden vormgegeven. Door de aanleg van de Maasstraat en de Waalstraat werd dit gebied in drie min of meer even grote bouwblokken verdeeld, die werden

bebouwd met noord-zuid-gerichte stroken woningen, welke aan de zuidzijde werden afgesloten met parallel aan de Rijnstraat gelegen woningbokken.

Midden op de kaart de strooksgewijze bebouwing tussen de Dulkeshofstraat en Rijnstraat (Detail bebouwingskaart uitbreidingsplan 1962).

Ansichtkaart van omstreeks 1960. Links de Merwedestraat, rechts het begin van de Rijnstraat. De woningen aan de linkerzijde van de Merwedestraat maakten in de jaren tachtig plaats voor complexmatige nieuwbouw; de overige woningen bestaan nog altijd.

De hiervoor afgebeelde ansichtkaart geeft een goed beeld van de wijze waarop in de vijftiger en (vroege) zestiger jaren vrijwel overal in Nederland met de openbare ruimte en het groen in dergelijke uitbreidingswijken werd omgesprongen. De bouwblokken werden geheel omzoomd door relatief brede trottoirs. Openbare groenstroken zoals op de hoek van de Merwedestraat en Rijnstraat hadden vaak een wat langgerekte driehoekige vorm en waren doorgaans ingericht als gladgeschoren gazons met daarin slechts enkele opgaande bomen en voor de woningen een smalle strook met laagblijvende heesters. Ook voor de woningblokken aan de rechterzijde van de Merwedestraat ligt in het trottoir een smalle, langgerekte groenstrook.
Samen zorgde dit voor een wat strak maar rustig straatbeeld, waarin voor auto's eigenlijk nog geen plaats was. Later is dit karakteristieke beeld - niet alleen hier, maar ook op verschillende andere plekken in de wijk - sterk gewijzigd als gevolg van de noodzakelijke aanleg van parkeerplaatsen, maar waarschijnlijk ook van veranderende ideeën over de aanleg en het beheer van openbaar groen.

Partiële herziening van 1955
In juni 1955 werd een partiële herziening van het uitbreidingsplan Velp vastgesteld door de gemeenteraad. Het plan was in april 1955 ontworpen door Architecten- en stedenbouwkundig bureau Van Straaten en Van Droffelaar. Voor wat betreft Velp-Zuid betrof dit plan het gebied tussen de Waterstraat, de Van Wassenbergstraat-Hertog Arnoudstraat, en Graaf Ottostraat, dus vrijwel de gehele zuidwestelijke hoek van Velp-Zuid ook wel bekend als Wijlhuizen. Ten behoeve van de uitbreidingen verdwenen de laatste restanten van de waterpartijen van de buitenplaats Ommershof, terwijl de Waterstraat in een rechtere lijn zou worden doorgetrokken waarbij de bocht aan de zijde van Larenstein verdween.
In het plan was relatief veel aandacht voor groen, onder andere in de vorm van laanbeplanting langs de Waterstraat, een groot plantsoen of plein met bomen aan de oostzijde van de Willem van Kleefstraat, en smalle groenstrook met opgaande bomen langs de Larensteinselaan en groenstrookjes ter afsluiting van de bouwblokken tussen de Waterstraat en de Heeckerenstraat.

Herziening 1955.

Tussen de woningen gebouwd in het kader van deze partiële herziening van het uitbreidingsplan bevindt zich een bijzonder deelcomplex aan de Bronkhorstenstraat nrs. 1 t/m 15, waarbij de bestaande hoogteverschillen in het terrein aanleiding gaven tot in typologisch opzicht afwijkende woningen.

2.5 Het uitbreidingsplan van 1958-1959

De partiële herziening van 1955 was de laatste kleine wijziging van het toen vigerende uitbreidings-plan. Er waren veel ingrijpender wijzigingen nodig want de woningbouw in Velp bleef ver achter bij de

groeiende behoefte hetgeen reeds in november 1953 de aandacht had van het college van Burgemeester en Wethouders. Er werd lang gediscussieerd, met name ook over de richting van de verdere uitbreidingen van het dorp Velp. Van Straaten en Van Droffelaar hadden een duidelijke voorkeur voor een verdere uitleg zuidwaartse en bepleitten de noodzaak van een nieuw uitbreidingsplan voor wat betreft het gebied ten zuiden van de Waterstraat. Ook was er discussie over het streven naar meer sociale menging in de woonwijken. Dit vond men theoretisch gewenst, maar bleek in de praktijk moeilijk, zo niet onmogelijk, te realiseren. Aldus bleef in dit opzicht een globale scheiding in stand tussen Velp-Noord met zijn villaparken en woonwijken voor de beter gesitueerden en Velp-Zuid met vooral arbeiderswoningen.

In september 1955 maakte de gemeente middels een voorbereidingsbesluit kenbaar dat zowel een herziening van het uitbreidingsplan in hoofdzaak als van het uitbreidingsplan in onderdelen voor wat betreft de kom van het dorp Velp werd voorbereid. Nieuwe voorbereidingsbesluiten werden genomen in 1956 en 1957; in maart 1958 werd het oude uitbreidingsplan ingetrokken. Het nieuwe herziene uitbreidingsplan in onderdelen voor Velp werd echter pas eind december 1959 vastgesteld.

Van het uitbreidingsplan zijn alleen bebouwingskaarten en een concept-toelichting van februari 1958 in de archieven getraceerd. Daaruit kan in ieder geval worden afgeleid dat de vormgeving van het nieuwe plan in belangrijke mate werd bepaald door de ligging direct noordoostwaarts van de Rijksweg A 12 en noordwaarts van het tracé van de dan juist ontworpen zogenaamde IJsselweg (huidige A 348) en de nieuwe aansluiting (de huidige President Kennedylaan) van Velp op het nieuw aan te leggen circulatieplein (het Velperbroekcircuit). De ruimte voor grootschalige nieuwe ontwikkelingen werd vooral gevonden ten zuiden van de Waterstraat, maar ook langs de President Kennedylaan. Langs de westzijde van de Kennedylaan was ruimte voor enkele grootschalige voorzieningen, zoals een complex voor de huisvesting van bejaarden (huidige Lorentzhuis) en later het ziekenhuis. Tussen de Dulkeshofstraat en Waterstraat werd langs de President Kennedylaan ruimte gereserveerd voor twee langgerekte waterpartijen in een groene setting, die later ook daadwerkelijk zijn aangelegd.

Detail van de bebouwingskaart behorende bij het uitbreidingsplan van1959 voor wat betreft het westelijke deel van Velp-Zuid ten zuiden van het spoor.

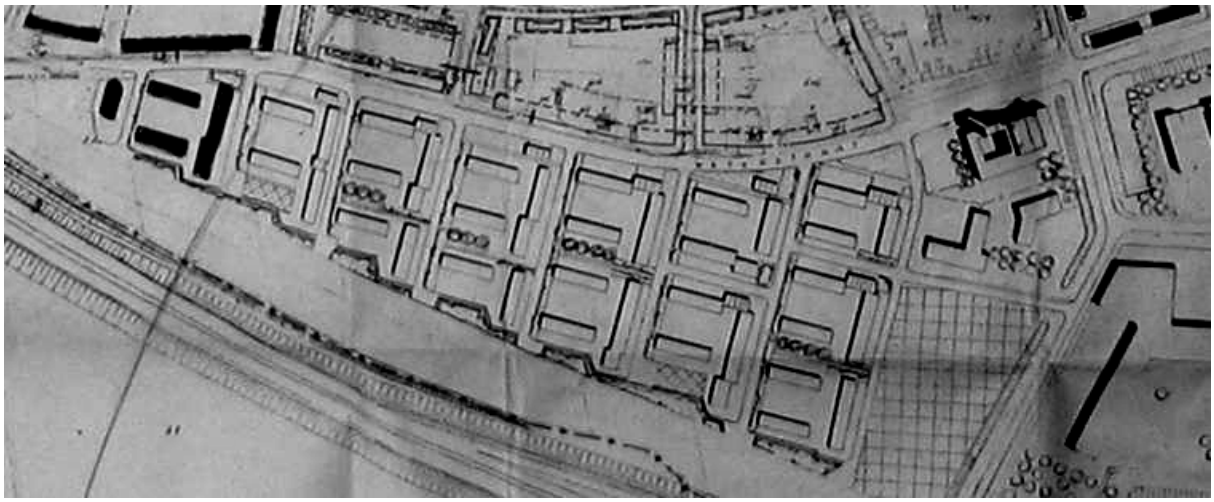
In het uitbreidingsplan van 1959 zijn enkele principes van de zogenaamde “Wijkgedachte” terug te vinden, die haar roots vooral in Engeland en de Verenigde Staten had. In Nederland werd de Wijkgedachte geïntroduceerd met de publicatie “De stad der toekomst, de toekomst der stad” van de Rotterdamse studiegroep Bos uit 1946. Een belangrijk vertrekpunt van de Wijkgedachte was de

negatieve beoordeling van de moderne grote stad; deze moest weer leefbaar worden gemaakt door opdeling in verschillende leefgemeenschappen. Ruimtelijk gezien betekende dit een onderverdeling van de stad in verschillende woonwijken met eigen voorzieningen op loopafstand. Aldus werden winkels veelal geconcentreerd in een centraal in de wijk gelegen winkelcentrum, in de nabijheid waarvan vaak ook andere voorzieningen als scholen en kerken werden gesitueerd. De meeste wijken werden voorzien van plantsoenen en groenpartijen die behalve als buffer tussen de bouwblokken en verkeerswegen ook als gemeenschappelijk groen moesten dienen.

Hoewel de Wijkgedachte zich vooral richtte op grote steden zijn veel principes op een meer bescheiden schaal terug te vinden in de naoorlogse uitbreidingen van tal van Nederlandse steden en grotere dorpen. In Velp-Zuid kan daarbij gedacht worden aan de realisering van de eerste winkelcentra, de langs de drukke President Kennedylaan gesitueerde groenstroken met waterpartijen en die langs de A12, maar ook in de opzet van een wijk als de Straatweiden.

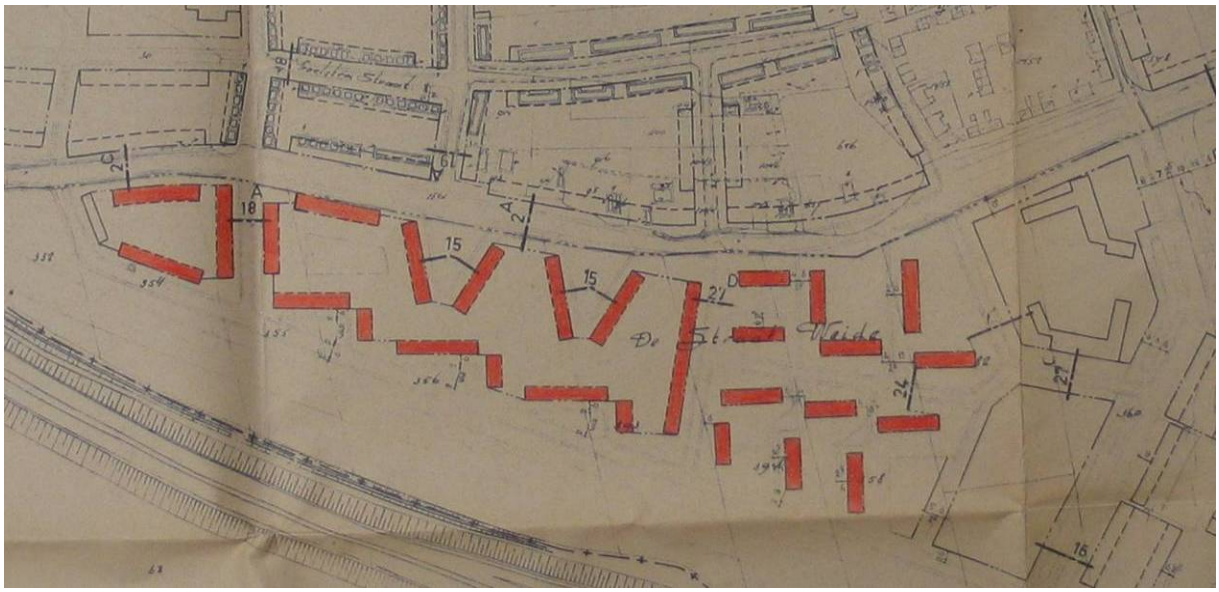

Waterpartijen langs de President Kennedylaan.

Detail van de bebouwingskaart behorende bij het uitbreidingsplan van1959 voor wat betreft het gebied De Straatweiden tussen de Waterstraat en de A12. Duidelijk herkenbaar is de gestempelde herhaling van bouwblokken in een vaste compositie.

De Straatweiden is een goed voorbeeld van een zogenaamde stempelwijk. Dergelijke wijken, karakteristiek voor de periode vanaf circa 1955, zijn doorgaans duidelijk herkenbare en samenhangende eenheden binnen de totale stads- of dorpsplattegrond met daarbinnen kleinere stedenbouwkundige eenheden bestaande uit enkele bouwblokken in een bepaalde vaste compositie die als zogenaamde stempels worden herhaald. De wijk werd in 1964 gerealiseerd. Overigens hadden de ontwerpers aanvankelijk voor het gebied de Straatweiden geheel andere verkavelingen en bebouwingspatronen in gedachten getuige de hierna volgende afbeelding van een niet uitgevoerd bebouwingsplan voor deze wijk.

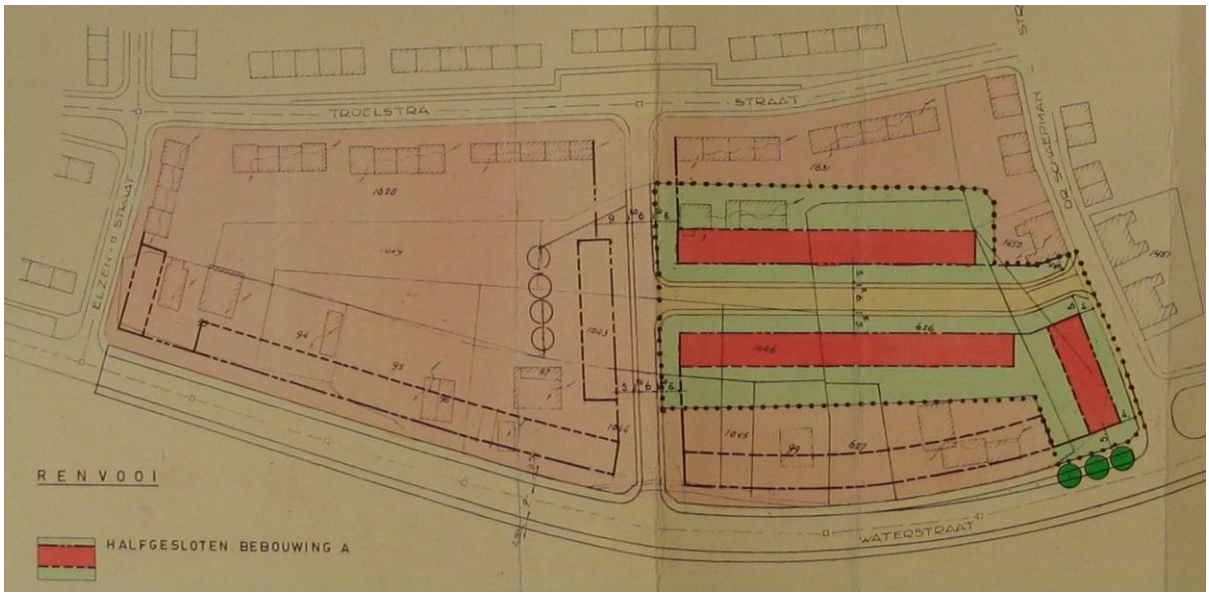

Niet uitgevoerd bebouwingsplan voor het gebied de Straatweiden.

Herzieningen

Ook voor het in 1959 vastgestelde uitbreidingsplan zijn herzieningen opgesteld hetgeen waarschijnlijk mede een gevolg was van de gedeeltelijke onthouding van goedkeuring door Gedeputeerde Staten begin februari 1961. Binnen het onderzoeksgebied werd al in mei 1962 voor de gronden tussen de Wiardi Beckmanstraat en de Dr. Schaepmanstraat een herziening vastgesteld.

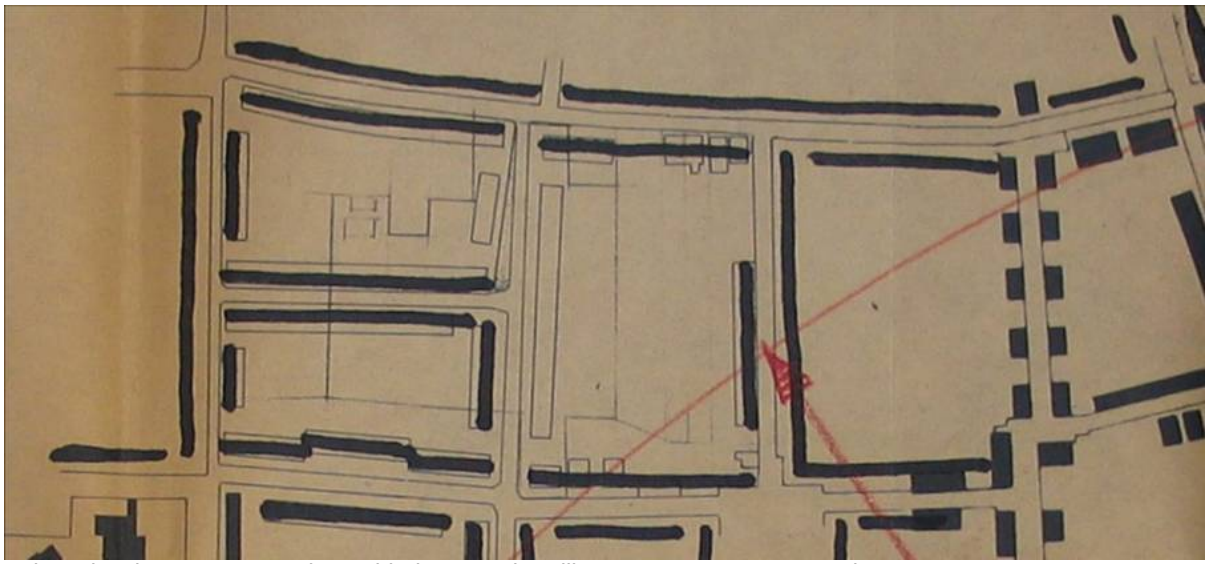
De herziening stond in het teken van een vergroting van het aantal te bouwen woningen op een stedenbouwkundig acceptabele wijze. Door de aanleg van een extra weg (de huidige Titus Brandsmastraat) op het grote binnenterrein werd de capaciteit verhoogd van circa 14 naar circa 30 woningen.

Partiële herziening uitbreidingsplan 1962.

Colijnstraat e.o.

Een van de laatste geheel nieuwe invullingen in het onderzoeksgebied betreft het complex aan de Colijnstraat e.o., gelegen tussen de Willemstraat en Groen van Prinstererstraat. Aanvankelijk liepen de kavels van de woningen aan de zuidzijde van de Willemstraat door tot aan de Groen van Prinstererstraat, waardoor woningbouw hier niet mogelijk was. Vermoedelijk konden deze terreinen pas in het begin van de zestiger jaren voor de woningbouw worden verworven. Onduidelijk is of voor ook voor deze woningbouw een herziening van het uitbreidingsplan nodig was. Het gebied werd uiteindelijk anders ingevuld dan aangegeven op een bij het uitbreidingsplan behorende bebouwingskaart van 1962. De Colijnstraat werd namelijk alsnog in oostelijke richting verlengd, waardoor ook de woningstroken anders geplaatst konden worden.

Bebouwingskaart 1962 voor het gebied tussen de Willemstraat en Groen van Prinstererstraat **.**

2.6 Waardering huidige ruimtelijke karakteristiek

In deze paragraaf wordt vanuit cultuurhistorisch oogpunt op het schaalniveau van het gehele onderzoeksgebied een waardering voor wat betreft de huidige ruimtelijke karakteristiek uitgeschreven op het stedenbouwkundige schaalniveau. Criteria waar daarbij op gelet kan worden zijn o.a.:
- historische waarden: bijvoorbeeld het belang van het gebied als bijzondere uitdrukking van een bepaalde culturele, sociaal-economische of geestelijke ontwikkeling;
- historisch-ruimtelijke of stedenbouwkundige waarden: bijvoorbeeld het belang van het gebied voor de geschiedenis van de ruimtelijke ordening en/of stedenbouw; het belang van het gebied wegens de bijzondere samenhang tussen de stedenbouwkundige opzet, het bebouwingsbeeld, infrastructuur en groenvoorzieningen;
- gaafheid / herkenbaarheid;
- zeldzaamheid.

De waardering wordt voor wat betreft de sociale woningbouwcomplexen in hoofdstuk 3 verder in detail uitgewerkt.

Hoewel de door de oude linten en later aangelegde hoofdontsluitingswegen gevormde hoofdstructuur helder is, wordt wel beweerd dat onderdelen van Velp-Zuid wat rommelig en weinig samenhangend overkomen. Een van de oorzaken is gelegen in het wat fragmentarische karakter van de voor de sociale woningbouwcomplexen beschikbaar komende percelen in de eerste decennia na 1920, maar wellicht ook in het mogelijk ontbreken van een overkoepelende, voldoende gedetailleerde, richtinggevende stedenbouwkundige visie in de vooroorlogse jaren.
Voorts is sprake van een zeer gevarieerd bebouwingsbeeld - zeker aan en nabij de oude linten - tot stand gekomen als gevolg van de geleidelijke, grotendeels fasegewijze ontwikkeling. Voor wat betreft de linten kan dat op zich als een positieve kwaliteit worden opgevat, door waar de oude linten de meer planmatige opgezette gebieden raken kan dat rommelig en weinig samenhangend overkomen. Als gevolg van het op onderdelen soms wat fragmentarische karakter van latere aanvullende en vervangende nieuwbouw is dit gevarieerde beeld soms verder toegenomen, terwijl wellicht een duidelijke bijdrage aan meer samenhang wenselijker was geweest. Voorts heeft de qua positionering, massa, kleur- en materiaalgebruik afwijkende recente nieuwbouw ter plekke van de voormalige scholen op het terrein tussen de Bronkhorstenstraat en Hertog Arnoudstraat evenmin bijgedragen aan een versterking van de visueel-ruimtelijke samenhang binnen het gebied.

Dit alles neemt niet weg dat er toch verschillende duidelijke kwaliteiten zijn te benoemen. Karakteristiek voor de huidige stedenbouwkundige verschijningsvorm van Velp-Zuid is vooral het feit dat deze is opgebouwd uit allerlei structuren uit verschillende, elkaar opvolgende fasen van de ontwikkelingsgeschiedenis, namelijk:
- de oude linten met hun gevarieerde bebouwing;
- de tuindorpachtige uitbreidingen met sociale woningbouw, hoofdzakelijk uit de periode 1920-1930;
- de eerste naoorlogse woonbuurten met strokenbouw, op basis van de uitbreidingsplannen van 1951/1954 en de daarop volgende kleine herzieningen;
- de uitbreidingen op basis van het uitbreidingsplan van 1959, waaronder met name het gebied de Straatweiden ten zuiden van de Waterstraat.

Doordat uit al deze fasen (voldoende) voorbeelden bewaard zijn gebleven is de ontwikkelingsgeschiedenis van het gebied nog zeer goed afleesbaar, op grond waarvan aan het gebied een duidelijke cultuurhistorische waarde kan worden toegekend. Het gebied vormt in zekere zin een staalkaart van de elkaar opvolgende stedenbouwkundige principes met de daarbij behorende bebouwing.

Vanuit cultuurhistorisch oogpunt zijn op het stedenbouwkundige schaalniveau het meest waardevol:

historische linten
- de historische linten, samen in belangrijke mate mede bepalend voor de stedenbouwkundige hoofdstructuur, met hun gevarieerde bebouwing waaronder diverse beschermde monumenten en beeldbepalende panden, met name aan de Zuider Parallelweg en de Kerkallee;

vooroorlogse tuindorpachtige uitbreidingen
- de vooroorlogse tuindorpachtige uitbreidingen aan de Hugo de Grootstraat e.o. en het Van Kolplein e.o. (van het complex aan de Maarten van Rossumstraat e.o. zijn slechts wat fragmenten

overgebleven); de laatst overgebleven en op hoofdlijnen gaaf bewaard gebleven voorbeelden van de vooroorlogse tuindorpachtige ontwikkelingen in het dorp Velp; karakteristiek voor een destijds veel voorkomende wijze van bouwen voor de arbeidersklasse;

strokenbouw
- het complex Wijlhuizen tussen de Waterstraat, Heeckerenstraat, Larensteinselaan en Willem Van Kleefstraat als zijnde het binnen het onderzoeksgebied in stedenbouwkundig en architectonisch opzicht meest interessante voorbeeld van de eerste naoorlogse woonbuurten met uit het Functionalisme voortvloeiende strokenbouw; het deelcomplex aan de Bronkhorstenstraat 1 t/m 15 op grond van de bijzondere, uit de bestaande hoogteverschillen in het terrein voortvloeiende afwijkende typologie van de woningen;

stempelwijk
- van de uitbreidingen op basis van het uitbreidingsplan van 1959 het gebied de Straatweiden ten zuiden van de Waterstraat, het enige voorbeeld van een stempelwijk in de gemeente Rheden met een herhaling van blokvormige patronen.

groenstructuur
- voor wat betreft de groenstructuur:
  * de groenstrookjes op de hoek Grintakkerstraat-IJsselstraat als markering van de entree tot het gebied (noordelijke tuindorp); het Van Kolplein (zuidelijke tuindorp);
  * diverse kleinere plantsoentjes en groenstroken verspreid over het gebied (met name in relatie tot de strokenbouw);
  * de groenstroken met waterpartijen langs de President Kennedylaan, en die langs de A12, karakteristiek voor het mede op de principes van de Wijkgedachte gebaseerde uitbreidingsplan van 1959;
  * door hagen omgeven voortuintjes.

Met betrekking tot de groenstructuren is vaak alleen de ligging nog van belang; de huidige inrichting op zich is niet altijd even waardevol (meer). De vooroorlogse tuindorpachtige uitbreidingen hebben een stenige uitstraling gekregen in verhouding tot het oorspronkelijke aan dergelijke uitbreidingen ten grondslag liggende stedenbouwkundige gedachtengoed. Later toegevoegd groen, veelal ook met een verkeers- of parkeerregulerende functie, werkt in sommige gevallen eerder beeldverstorend dan dat het een positieve bijdrage levert aan de ruimtelijke kwaliteit. Het verdwijnen van groene hagen rondom voortuinen en de nog steeds verder oprukkende verstening van deze voortuinen heeft verspreid over het hele gebied een negatieve invloed op de ruimtelijke kwaliteit.

3 Cultuurhistorische waarden bebouwing

3.1 Inleiding

Velp-Zuid is als historisch gegroeid gebied een boeiend ensemble met een kaleidoscopisch architectuurbeeld. De historische gelaagdheid van het gebied komt tot uitdrukking in een aanzienlijk aantal monumentale objecten uit periode 1850-1965. In de eerste helft van de jaren negentig van de vorige eeuw heeft een door het Gelders Genootschap uitgevoerde monumenteninventarisatie geleid tot de aanwijzing van elf gemeentelijke monumenten, voornamelijk gelegen in de zone langs het spoor. De bebouwing in dit gebied kent een groot aantal monumentale villa's die verrezen in de jaren na de aanleg van de spoorlijn Arnhem-Zutphen in 1865. Het noordelijke deel van Velp-Zuid kent tevens een aanzienlijk aantal in de inventarisatie als beeldbepalend gewaardeerde objecten waarvoor nog altijd geen beleid is ontwikkeld. De betreffende objecten zijn weergeven op de waardenkaart en opgenomen in bijlage 2. Deze lijst is aangevuld met een enkel object naar aanleiding van de quickscan. Enkele als beeldbepalend in dit overzicht opgenomen objecten zouden overigens naar de huidige inzichten wellicht nog in aanmerking kunnen komen voor een aanwijzing als gemeentelijk monument. De school aan de Schoolstraat 12 is op basis van de door het Gelders Genootschap in opdracht van het Rijk uitgevoerde Monumenten Selectie Project inmiddels aangewezen als rijksmonument. In dit rapport zijn ook de objecten en complexen opgenomen die in het kader van de quickscan inventarisatie van erfgoed uit de wederopbouwperiode (1940-1965) zijn gesignaleerd en gewaardeerd waaronder de Record metaalwarenfabriek en het verpleeg- en bejaardencentrum Lorentz aan de Rijnstraat.

Het navolgende overzicht biedt met name meer inzicht in de identiteit, de kwaliteiten en waarden van het twintigste-eeuwse volkshuisvestelijke erfgoed. De geschiedenis en waardering van dit voor de gemeente Rheden belangrijk erfgoed is tot voor kort enigszins onderbelicht gebleven krijgt nu alsnog de aandacht die het verdient.

Bejaardencentrum Lorentz aan de Rijnstraat; ca.1970 (collectie G. van Veersen, Velp).

Vm. Nederduitsch Gereformeerde kerk a/d Kerkallee (beeldbepalend).

Villa Stephana, onderdeel van de villabebouwing langs het spoor (gemeentelijk monument).

Winkelwoonhuizen aan de Emmastraat (gemeenteljjk monument).

Staalkaart van industrieel erfgoed uit de 20ste eeuw: Metaalwarenfabriek Record, gelegen tussen de Kerkallee, IJsselstraat en de Hugo de Grootstraat/Paulus Buijsstraat (in procedure als gemeentelijk monument).

3.2 Sociale woningbouw 1920-1965

Een van de hoofdkenmerken van de bebouwing in Velp Zuid en tevens hoofdonderwerp van de quickscan is de omvangrijke nalatenschap van het volkshuisvestelijk beleid uit de jaren 1920-1965. De initiatieven van de Bouwvereeniging Velp, de Coöperatieve Bouwvereeniging Ons Belang en de RK Bouwvereeniging St. Joseph resulteerden in de huidige staalkaart aan bebouwingstypen en -stijlen die gezamenlijk een bijzonder goed beeld geven van de ontwikkelingen in de sociale woningbouw in de twintigste eeuw. Samen met de nog aanwezige particuliere woningbouw uit met name de late 19de en

vroege 20ste eeuw en het aanwezige industrieel erfgoed zoals het Recordcomplex zorgen zij voor een gevarieerde, levendige en verrassende wijk met heel eigen karakter.

Voorgeschiedenis
De volkshuisvesting begint in Nederland in de tweede helft van de negentiende eeuw. Door de Industriële revolutie trekken velen van het platteland naar de steden om werk te zoeken. De woonomstandigheden van de arbeiders zijn over het algemeen slecht. Fabrikanten en welgestelde burgers worden zich hiervan bewust en ondernemen uit filantropische en economische motieven initiatieven om de huisvesting te verbeteren. Het betreft hier over het algemeen kleinschalige complexen zoals bijvoorbeeld in Klarendal in Arnhem in 1854-1855 gebouwde eenkamerwoningen. In 1853 liet koning Willem III onderzoek doen naar de woonsituatie van de arbeidersklasse. Mede naar aanleiding van het rapport werden in de navolgende jaren tal van particuliere initiatieven genomen om te komen tot de verbetering van de huisvesting van arbeiders.

Woningwet
Actieve bemoeienis van de overheid kreeg pas vorm na de invoering van de Woningwet van 1901. Belangrijk in deze was de mogelijkheid om van overheidswege leningen en bijdragen te verstrekken voor de bouw van woningen. De rijksbijdrage bedroeg 50% terwijl de gemeenten de overige 50 % geacht werden bij te dragen. De bouw en het beheer werd verzorgd door verenigingen, stichtingen en vennootschappen die op grond van de woningwet als officiële toegelaten instelling te boek werden gesteld. Soms betrof het al bestaande particuliere instellingen die al eerder met sociaal oogmerk hadden gebouwd. Naast woningcorporaties realiseerden ook gemeentelijke woningbouwbedrijven sociale woningbouw.
De sociale woningbouw kwam maar langzaam op gang en bleef tot 1920 vooral een zaak van particuliere initiatieven. Als gevolg van het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog stagneerden de particuliere woningbouw en steeg de woningnood snel. Door stimulerende maatregelen van overheidswege om de bouw van woningen door corporaties en gemeenten te bevorderen groeide tussen 1918 en 1920 het aantal corporaties explosief. In enkele jaren tijd werden maar liefst 743 instellingen toegelaten. Ook in de gemeente Rheden ontstond nu een groot aantal bouwverenigingen.

Initiatieven in de gemeente Rheden
In de jaren tussen 1918 en 1930 kwam de bouw van woningwetcomplexen in de gemeente pas echt goed op gang. In korte tijd werd een groot aantal woningbouwverenigingen opgericht. Overigens werd al in 1903 de *Woningbouwvereniging Velp* opgericht en in 1906 de *Dierensche Maatschappij tot exploitatie van Woningen*. Beiden werkten echter nog niet conform de Woningwet en kregen daarom geen overheidssteun en verkregen hun kapitaal door de uitgifte van aandelen.
De eerste volwaardige woningcorporaties ontstaan vanaf 1916 wanneer de *Bouwvereeniging Dieren* wordt opgericht. In de navolgende jaren ontstaan vervolgens de *Bouwvereeniging Rheden* (1917), de *Woningbouwvereeniging Velp* (1917), de *Stichting tot Woningbouw De Steeg* (1918, op initiatief van Graaf Bentinck van Middachten), de Coöperatieve Bouwvereeniging Ons Belang te Velp (1920) en tenslotte de *Roomsch-Katholieke Woningstichting St. Joseph* te Velp (1920).
Ook ontstonden bouwverenigingen ten behoeve van de bouw van middenstandswoningen zoals de NV Middenstandswoningbouw die in Velp aan de Van Pallandtstraat een fraai woningbouwcomplex realiseerde naar ontwerp van de bekende architecten P. Vorkink (1878-1960) en J.Ph. Wormser (1878-1935) in de jaren 1921-1922. Het complex heeft inmiddels de status van gemeentelijk monument.
De explosieve bouw van arbeiderswoningen kwam mede als gevolg van de crisis van 1929 in de jaren dertig in rustiger vaarwater. De bouwaanvragen betreffen dan veelal slechts kleine wijzigingen en de bouw van schuurtjes. Na de Tweede Wereldoorlog ontstaat als gevolg van de toenmalige woningnood en het stimulerende overheidsbeleid wederom een golf aan woningbouw op een nog grotere schaal dan in de vooroorlogse jaren. Deze nieuwe volkshuisvestelijke bloeiperiode betekent de bouw van aanzienlijke wijken in Velp-Zuid, Rheden-West en Dieren-Noord. De in deze jaren ongekende groei is ook deze keer gerelateerd aan de aldaar aanwezige industrie. De in Velp-Zuid woonachtige bevolking is overigens ook werkzaam in Arnhem. Dit blijkt onder andere uit de met steun van de AKU (nu AKZO) ten behoeve van haar werknemers door St. Joseph in 1960 gebouwde woningen tussen de Larensteinselaan, de Heeckerenstraat, de Hertog Arnoudstraat, de Graaf Hendrikstraat en de Mauritsstraat (kaart: complex 19b).
In deze jaren is er gebouwd vanuit een gevoel van optimisme met aandacht voor de sociale component: geen plaats voor standsverschil en een aantrekkelijke woning voor iedereen. Een uitdagende opgave in een tijd van grote bevolkingsgroei en waarin de woningnood gezien werd als

volksvijand nr.1. Het adagium was licht, lucht en ruimte. Het resultaat was wijken met een duidelijk herkenbare structuur zoals bijvoorbeeld stempels en veel groen en een sobere traditionele architectuur met een levendige gevelritmiek en soms versieringen in de vorm van kleurig metselwerk, gevelstenen en goed doordachte ingangspartijen.
De betreffende woningbouwverenigingen zijn vanaf de jaren negentig van de vorige eeuw gefuseerd en opgegaan in Woningbouwvereniging Veluwezoom en later in Vivare.

Gemeentelijk erfgoedbeleid en sociale woningbouw
In de gemeente Rheden is op dit moment een viertal vooroorlogse woningbouwcomplexen beschermd als gemeentelijk monument en één complex als rijksmonument:
- de Schweer bey der Beckestichting (1910-1912) te Dieren naar ontwerp van C.B. Posthumus Meyes sr. (rijksmonument).
- een complex landarbeiderswoningen aan de Worth-Rhedenseweg 30-64 (1918-1922) van de architect ir J.H.W. Leliman (1878-1921)
- het “Strooien Dorp” (1920) in De Steeg naar ontwerp van W.P. Meijer uit Laren en G.J. Uiterwijk uit Dieren.
- complex middenstandswoningen Van Pallandtstraat e.o.(19121-1922) te Velp naar ontwerp van de architecten Vorkink en Wormser.

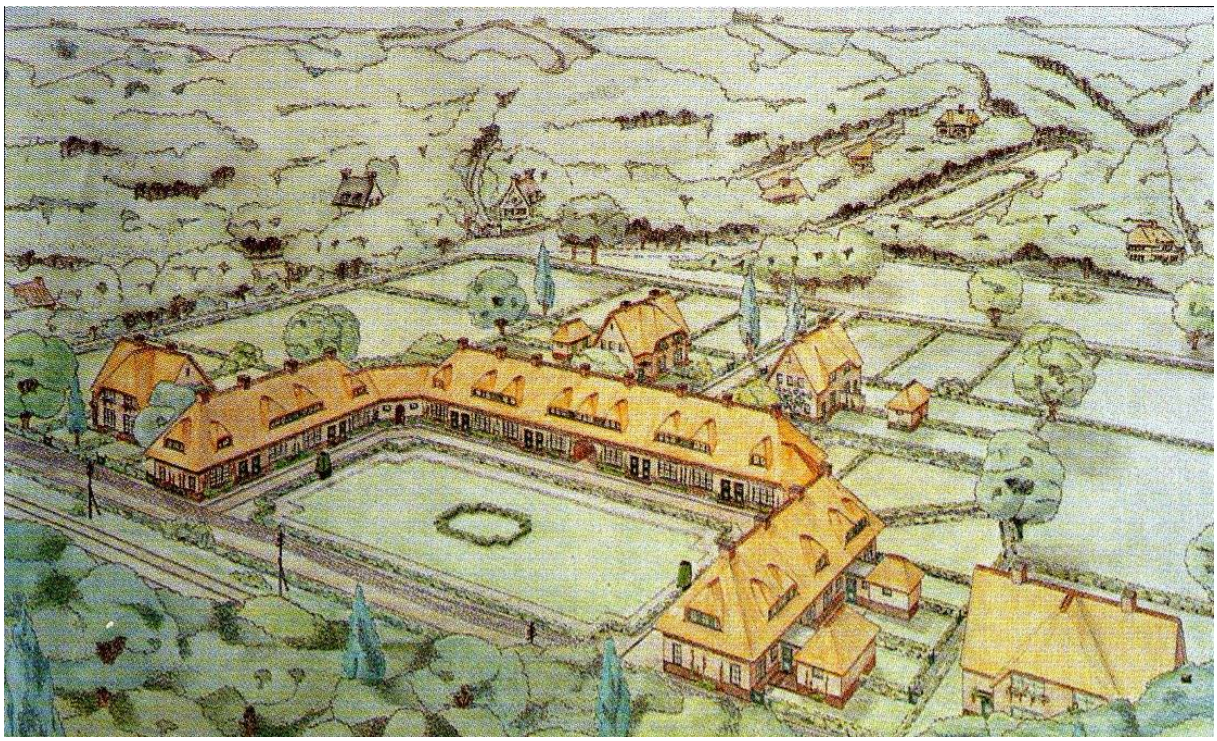

De Schweer bey der Beckestichting (1910-1912) te Dieren naar ontwerp van C.B. Posthumus Meyes sr. (1858-1922).

De betreffende complexen zijn in de late jaren tachtig en in het midden van de jaren negentig van de twintigste eeuw geselecteerd op basis van door het Gelders Genootschap uitgevoerde monumenten-inventarisaties. Naar de huidige inzichten zijn echter niet alleen deze evident monumentenwaardige complexen exemplarisch voor de ontwikkelingen in de sociale woningbouw in de gemeente Rheden. Ook andere nauw met de industrialisatie van Velp, Rheden en Dieren verbonden complexen zoals de nog resterende tuindorpen in Velp-Zuid en het door de bekende architect K.P.C. De Bazel (1869-1923) in 1920 ontworpen tuindorp in Dieren-Noord verdienen nadere aandacht. De geldt eveneens voor de naoorlogse complexen zoals gesignaleerd in de quickscan inventarisatie van architectuur en stedenbouw uit de wederopbouwjaren in de gemeente Rheden (2007).
Naar aanleiding van de diverse herstructureringsopgaven en de Modernisering van de Monumenten-wet (MoMo) is het dan ook noodzakelijk alvorens beleid te formuleren eerst de cultuurhistorische waarden van deze complexen nader in kaart te brengen. De noodzaak hiertoe blijkt ook uit het feit dat voorjaar 2010 het oudste nog bestaande complex arbeiderswoningen gesloopt is. Het betreft de in opdracht van de *Woningbouwvereniging Velp* naar ontwerp van J.G.A. Heineman in 1918-1919 gerealiseerde woningen tussen de Daalhuizerweg en de Bergweg in Velp. Het waardevolle Rhedense

erfgoed bestaat aldus niet alleen uit de bijzondere en hoogwaardige collectie villa's die zo kenmerkend zijn voor de Veluwezoom doch óók uit een voor een gemeente van deze omvang uitzonderlijk grote en hoogwaardige collectie sociale woningbouw uit de jaren 1918-1965.

Landarbeiderswoningen aan de Worth-Rhedenseweg 30-64 (1918-1922) van de architect ir J.H.W. Leliman (1878-1921).

Het Strooien Dorp in De Steeg naar een ontwerp uit 1920 van W.P. Meijer uit Laren en G.J. Uiterwijk uit Dieren in opdracht van de Stichting tot Woningbouw De Steeg (uit:: Veninga, p.22).

Middenstandswoning aan de Van Pallandtstraat (19121-1922) te Velp naar ontwerp van de Amsterdamse architecten P. Vorkink (1878-1960) en J. Ph. Wormser (1878-1935), waarschijnlijk op basis van een stedenbouwkundig plan van ir. W.F.C. Schaap (1870-1933).

3.3 Typering en waardering sociale woningbouwcomplexen

Voor wat betreft de waardering van de bebouwing is een indeling gemaakt in een drietal categorieën, namelijk A: hoge waarde; B: waardevol en C: indifferent.

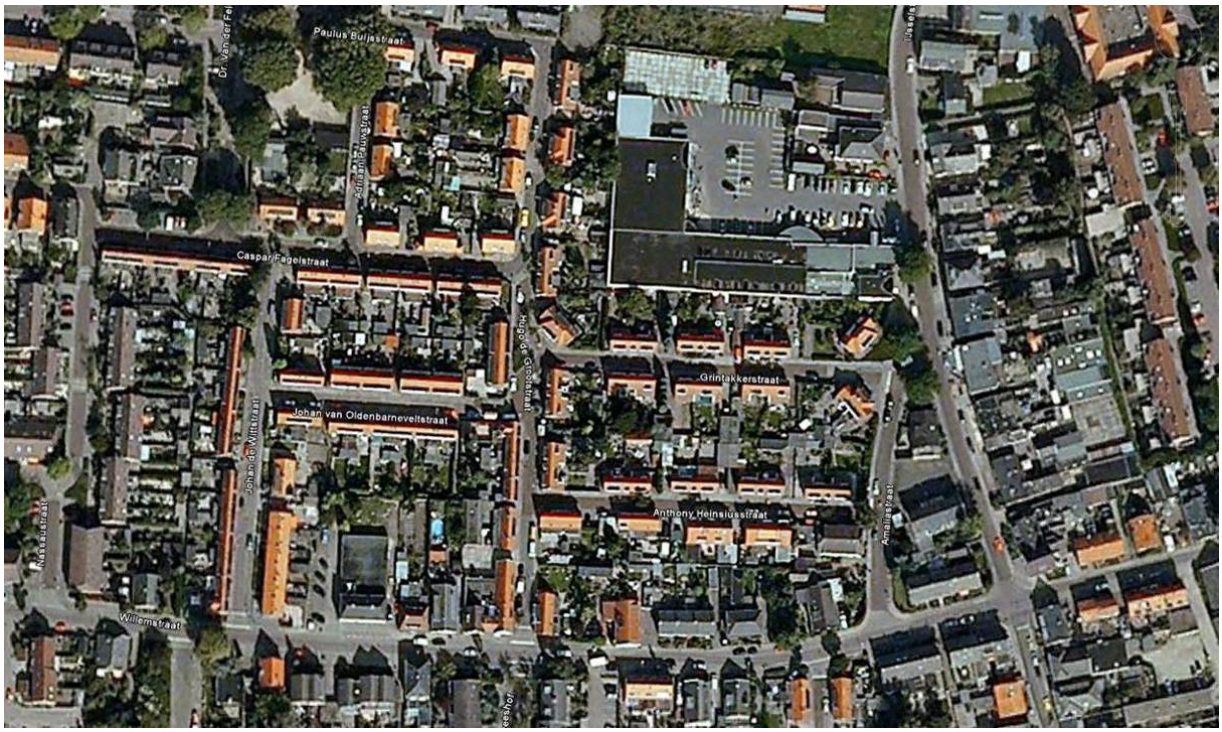
* De categorie “hoge waarde” (A) wil zeggen dat deze bebouwing in ieder geval behoudenswaardig en mogelijk ook beschermenswaardig is. Bescherming kan een aanwijzing als gemeentelijk monument inhouden; daaraan voorafgaand zal doorgaans nader onderzoek nodig zijn.
* Plaatsing in de categorie “waardevol” (B) geeft aan dat de bebouwing weliswaar behoudenswaardig is ter ondersteuning van het karakteristieke voor de wederopbouwperiode kenmerkende bebouwingsbeeld, maar dat de bebouwing niet waardevol genoeg is voor een eventuele plaatsing op de gemeentelijke monumentenlijst. Situering aan de belangrijkste stedenbouwkundige structuren kan een (aanvullend) argument zijn voor plaatsing in deze categorie.
* In de categorie “indifferent” (C) is de laagst gewaardeerde bebouwing geplaatst. Ook deze bebouwing ondersteunt wellicht op hoofdlijnen nog het karakteristieke voor de wederopbouwperiode kenmerkende bebouwingsbeeld, doch is zo sober vormgegeven of zo zwaar gerenoveerd dat vervanging door nieuwbouw, passend binnen de karakteristieken van de wijk acceptabel en soms ook wenselijk is.

Voorts dient te worden opgemerkt dat dit een waardering betreft op hoofdlijnen op basis van beschikbare archiefgegevens (bouwtekeningen e.d.) en veldbezoek, waarbij de bebouwing slechts vanaf de openbare ruimte is bekeken. De bouwkundige staat van de bebouwing lijkt vanaf de openbare ruimte in alle gevallen redelijk tot goed, doch is in deze waardering niet meegewogen. Ook zijn geen woningen van binnen bekeken.

De sociale woningbouwcomplexen worden in twee subparagrafen behandeld. allereerst de vooroorlogse complexen in paragraaf 3.3.1, vervolgens de naoorlogse complexen in paragraaf 3.3.2. De nummers voor de complexen zijn gelijk aan de door Vivare gehanteerde aanduidingen.

3.3.1 De vooroorlogse complexen

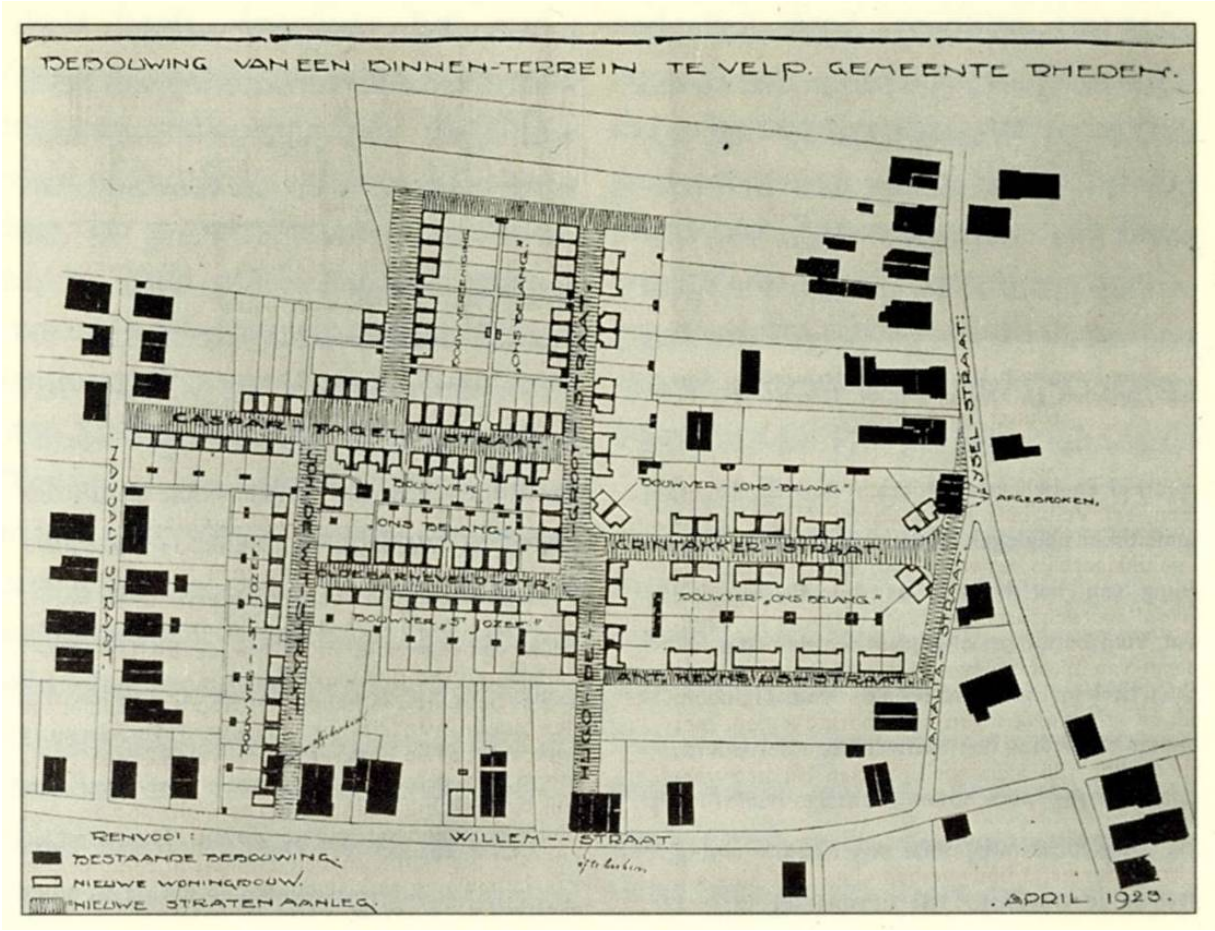
13 (a) noordelijke deel; Hugo de Grootstraat e.o. (1921-1925)

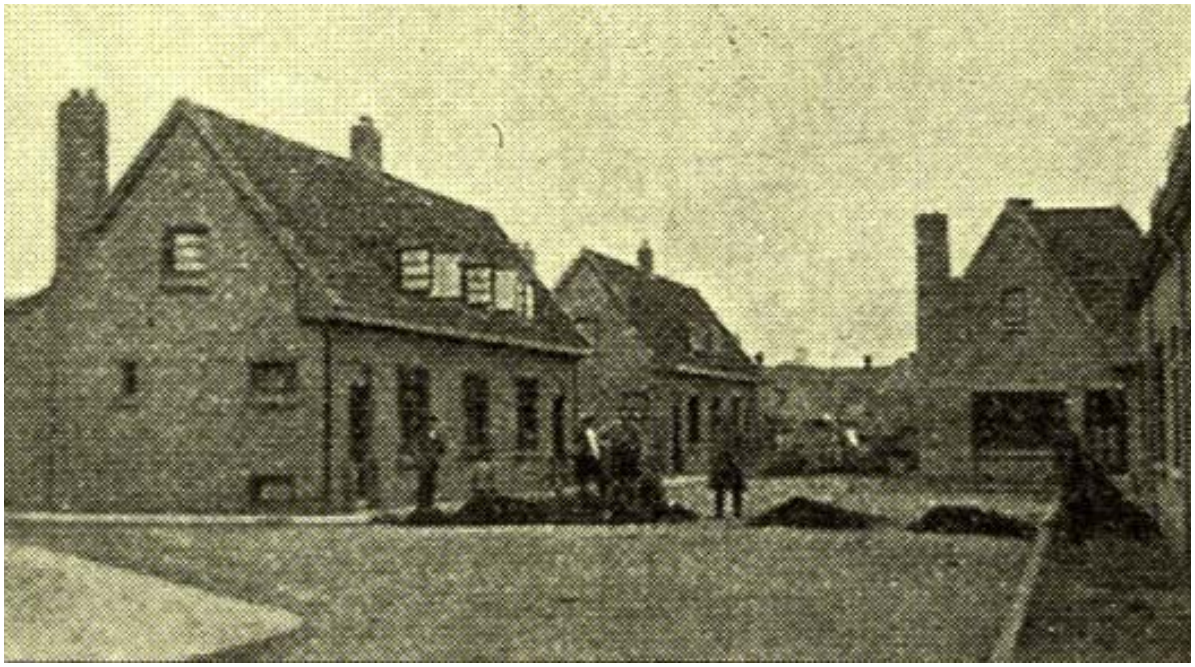
Korte typering:
- oudste (grotere) sociale woningbouwcomplex in Velp-Zuid; woningbouwverenigingen Ons belang en St. Joseph
- architecten: Bureau Gulden (Z.D.J.W. Gulden 1875-1960) en Geldmaker (M. Geldmaker 1874-1930) te Amsterdam / H. Klomp te Zwolle (ca.1881-1942) / N. Andriessen (1892-1947) te Hilversum
- bouwaanvragen in 1921, 1922, en 1924; diverse woningtypen
- tuindorpachtige opzet met korte straten en zichtlijnen en verbijzonderingen in de vorm van de “entree” aan de Amaliastraat/Grintakkerstraat met de beide schuin geplaatste dubbele kopwoningen een pleinvormige verbreding van de Hugo de Grootstraat en enkele teruggerooide woningen aan de Caspar Fagelstraat.
- niet geheel uitgevoerd volgens oorspronkelijke plan voor wat betreft bebouwing; dubbele woningen en in langere rijtjes aaneen gebouwde woningen
- architectuur: invloeden Amsterdamse School; één bouwlaag met kap, gedekt met rode pannen; enig siermetselwerk; oorspronkelijke voordeuren, detaillering ramen verdwenen en op sommige blokken de schoorstenen; dakkapellen gewijzigd en (aanzienlijk) vergroot. Architectuur gedeelte Sint Joseph (Johan de Wittstraat/ Johan van Oldenbarneveltstraat) sterker aangetast als gevolg van renovaties (metselwerk gevels, vergroting dakkapellen).
- groen: door het ontbreken van voortuinen voor een tuindorpachtige uitbreiding een relatief stenige uitstraling; de meeste woningen hebben echter relatief diepe achtertuinen.

Waardering: **hoge waarde**; **indifferent** (Johan de Wittstraat/Johan van Oldenbarneveltstraat, Caspar Fagelstraat 25-37)
- architectuurhistorisch van waarde als een van de laatste voorbeelden in de gemeente Rheden in het algemeen en Velp in het bijzonder van een groter vooroorlogs complex arbeiderswoningen volgens de tuindorptypologie. Op hoofdlijnen gaaf (behoudens Johan de Wittstraat/Johan van Oldenbarneveltstraat). Detaillering met kenmerken Amsterdamse School (o.a. siermetselwerk topgevel en in verdwenen raamindelingen). De ontwerpen zijn gemaakt door gerenommeerde architecten/bouwkundigen waarvan het in volkshuisvesting gespecialiseerde Bureau Gulden en Geldmaker uit Amsterdam het bekendste is.
- stedenbouw: opzet gaaf, karakteristiek voor de tijd en het type wijk en bijzonder binnen Velp-Zuid; samenhangend geheel.

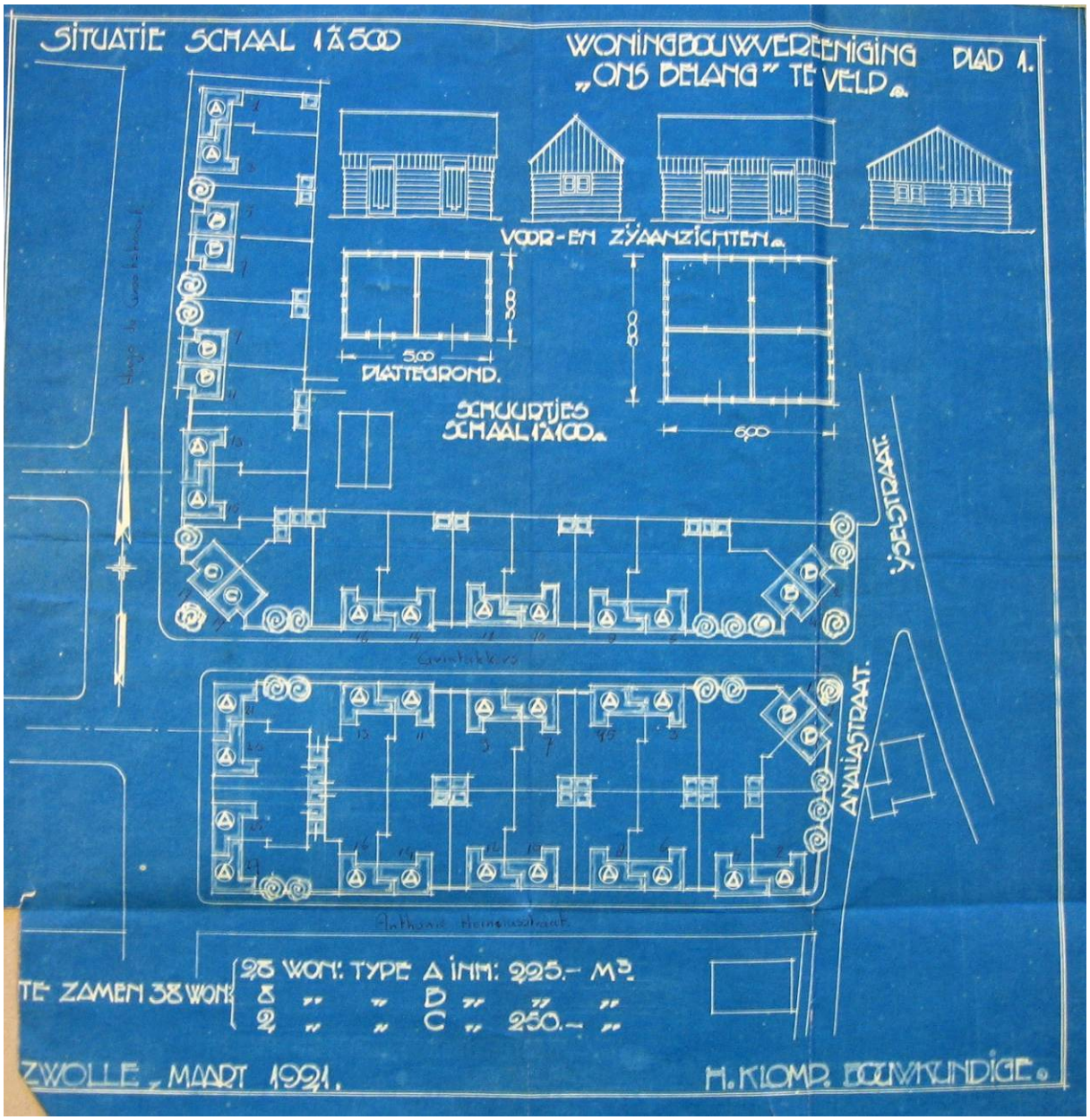
- algemeen historisch van belang als een van laatste voorbeelden van een groter complex vooroorlogse complexen sociale woningbouw die herinneren aan de industrialisatie.

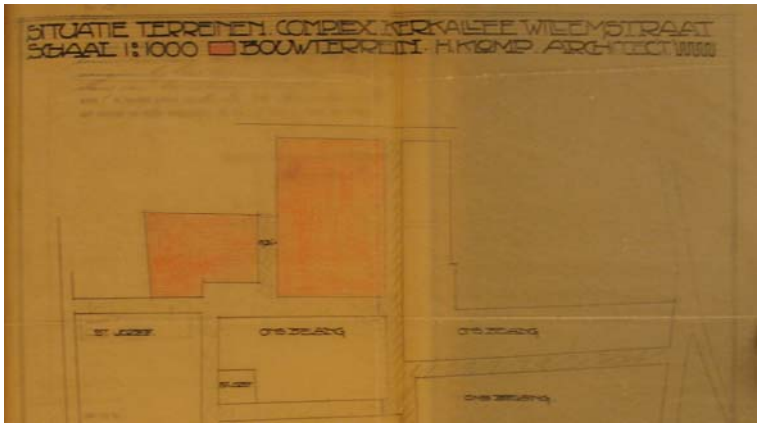
Bouwterrein van de woningbouwverenigingen “Ons Belang” en “St. Joseph” te Velp situatie 1923.

Het pleintje aan de Hugo de Grootstraat. Links aansluiting op de Grintakkerstraat, situatie ca. 1924 (uit: Veninga, p.69).

Detail blauwdruk met situatie, woningtypen en schuurtjes bouwaanvraag Ons Belang betreffende de bouw van woningen aan de oostzijde van de Hugo de Grootstraat, de Grintakkers, de westzijde van de Amaliastraat en de noordzijde van de Anton Heinsiustraat (1921). De woningen zijn oorspronkelijk in 1921 ontworpen door het bekende, in volkshuisvesting gespecialiseerde, Amsterdamse architectenbureau Gulden en Geldmaker en vrijwel ongewijzigd datzelfde jaar overgenomen door de bouwkundige H. Klomp uit Zwolle.

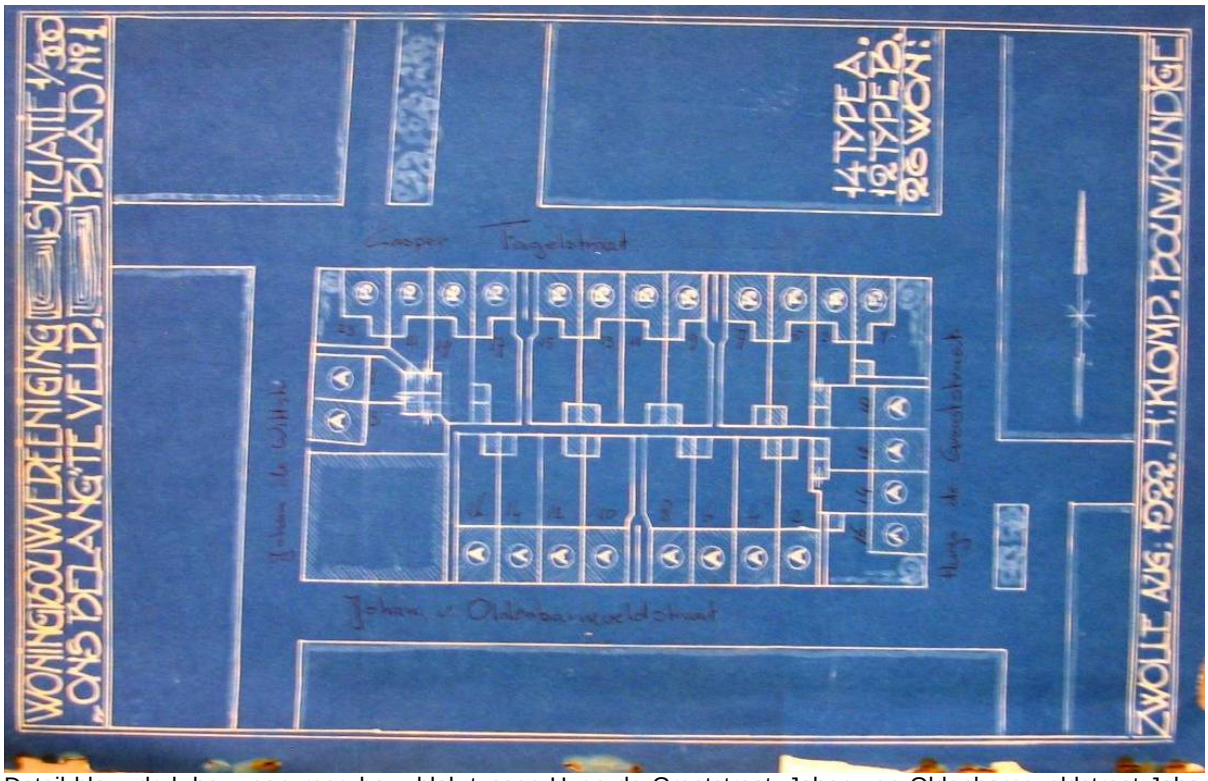

Raadsvergadering dd. 22 Dec. 1922.
Punt 11c der agenda.

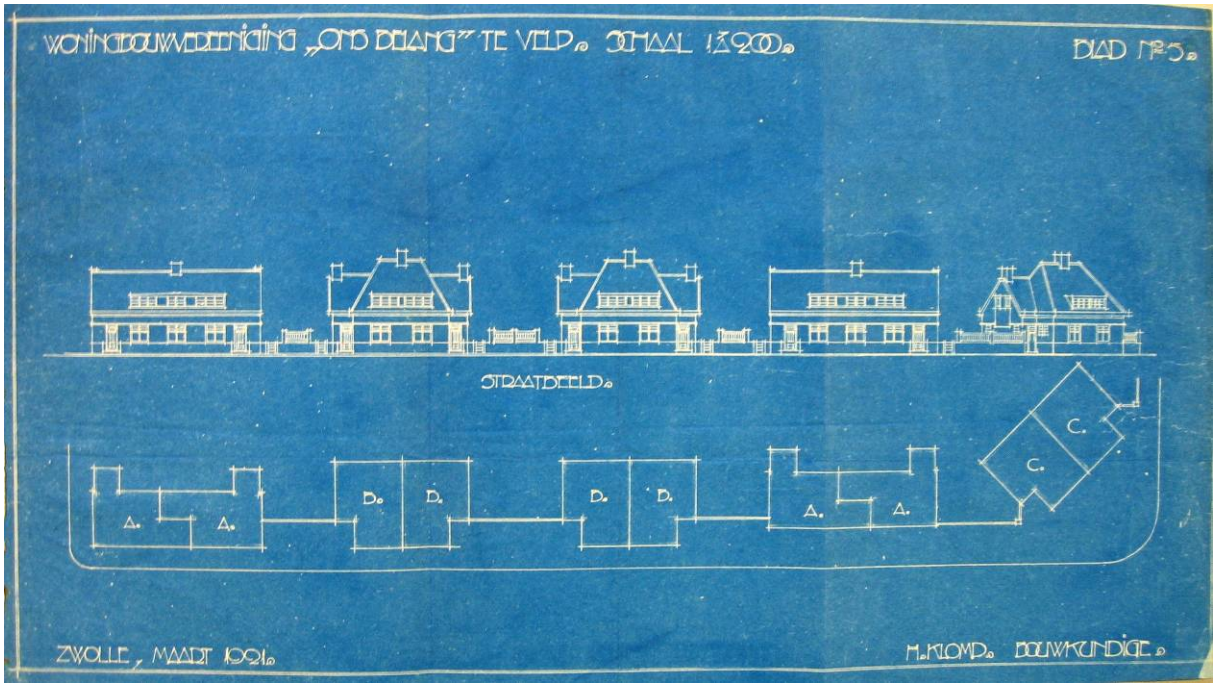
de Steeg, 14 December 1922.

Aan
den Gemeenteraad.

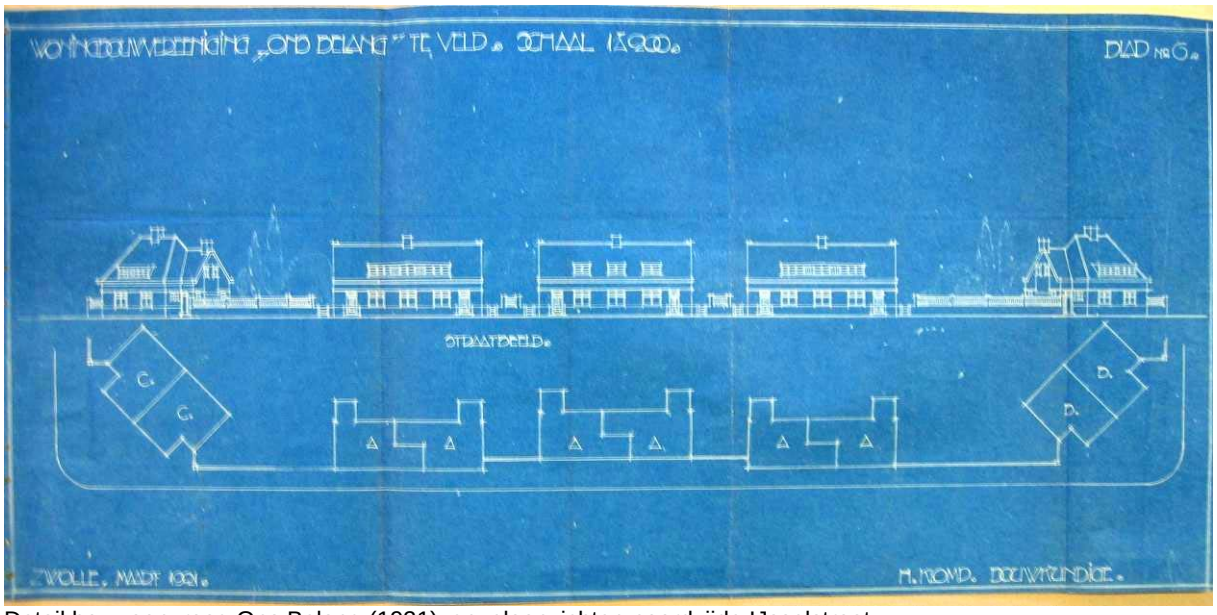
De Bouwvereeniging „Ons Belang" gevestigd te Velp, bij Koninklijk Besluit van 5 Juni 1920 No. 105 toegelaten als Vereeniging uitsluitend werkzaam in het belang van de verbetering der volkshuisvesting, heeft plannen ontworpen voor den bouw van 26 arbeiderswoningen op het aan de gemeente toebehoorende en voor dien bouw reeds vroeger bestemde terrein bij de Alexanderstraat te Velp. Onder overlegging dier plannen verzoekt zij voor de uitvoering voorschotten en eene bijdrage uit de gemeentekas te mogen ontvangen.

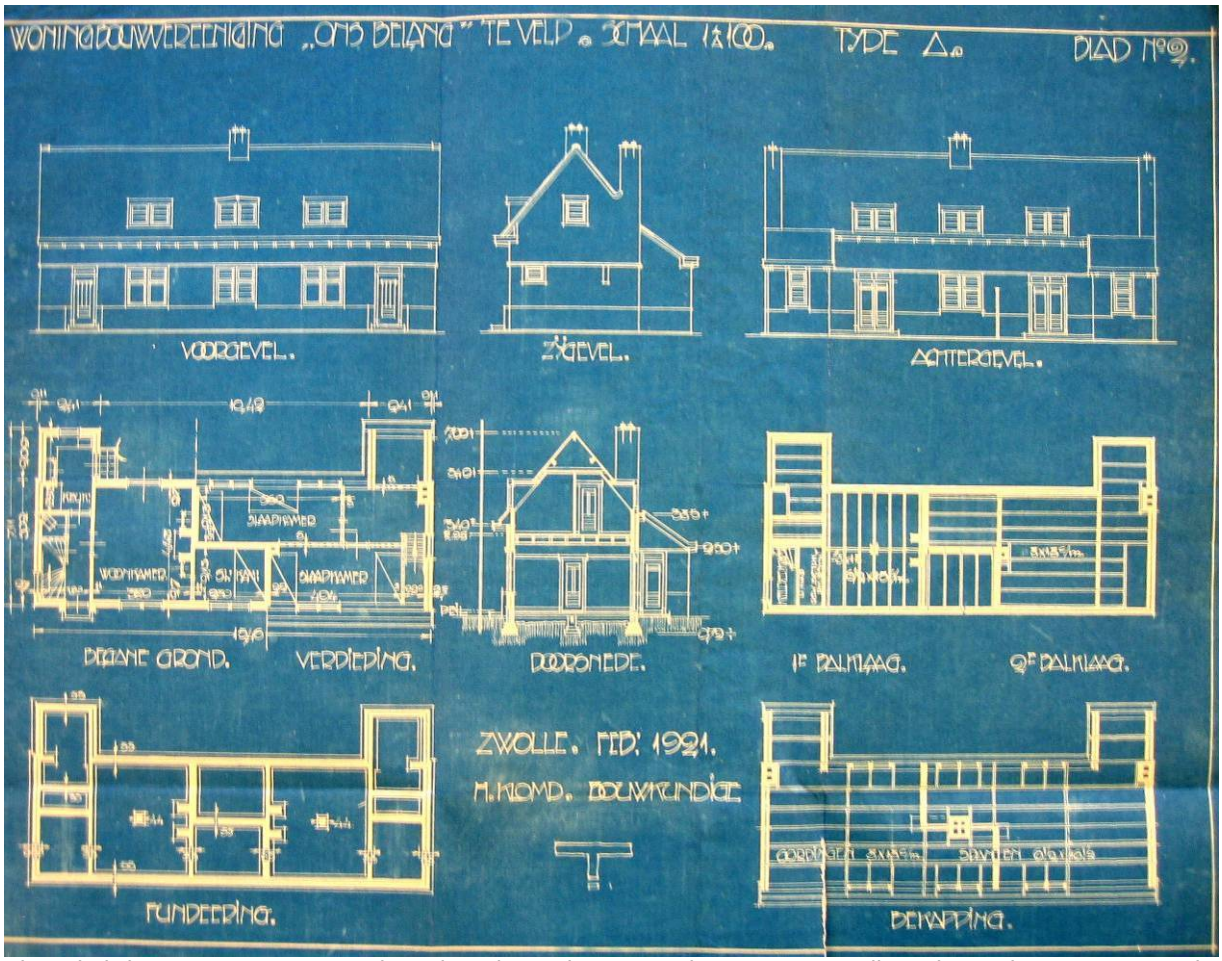
Detail blauwdruk bouwaanvraag bouwblok tussen Hugo de Grootstraat, Johan van Oldenbarneveldstraat Johan de Wittstraat en de Caspar Fagelstraat (1922). Op de situatietekening zijn behalve de verdieping van de woningtypen tevens twee plantsoentjes te zien respectievelijk aan de Hugo de Grootstraat en de Adriaan Pauwstraat. De laatste is niet uitgevoerd vanwege de hier gerealiseerde bebouwing. Op basis van de voor de quickscan beschikbare gegevens is niet duidelijk of het plantsoentje aan de Hugo de Grootstraat daadwerkelijk is uitgevoerd.

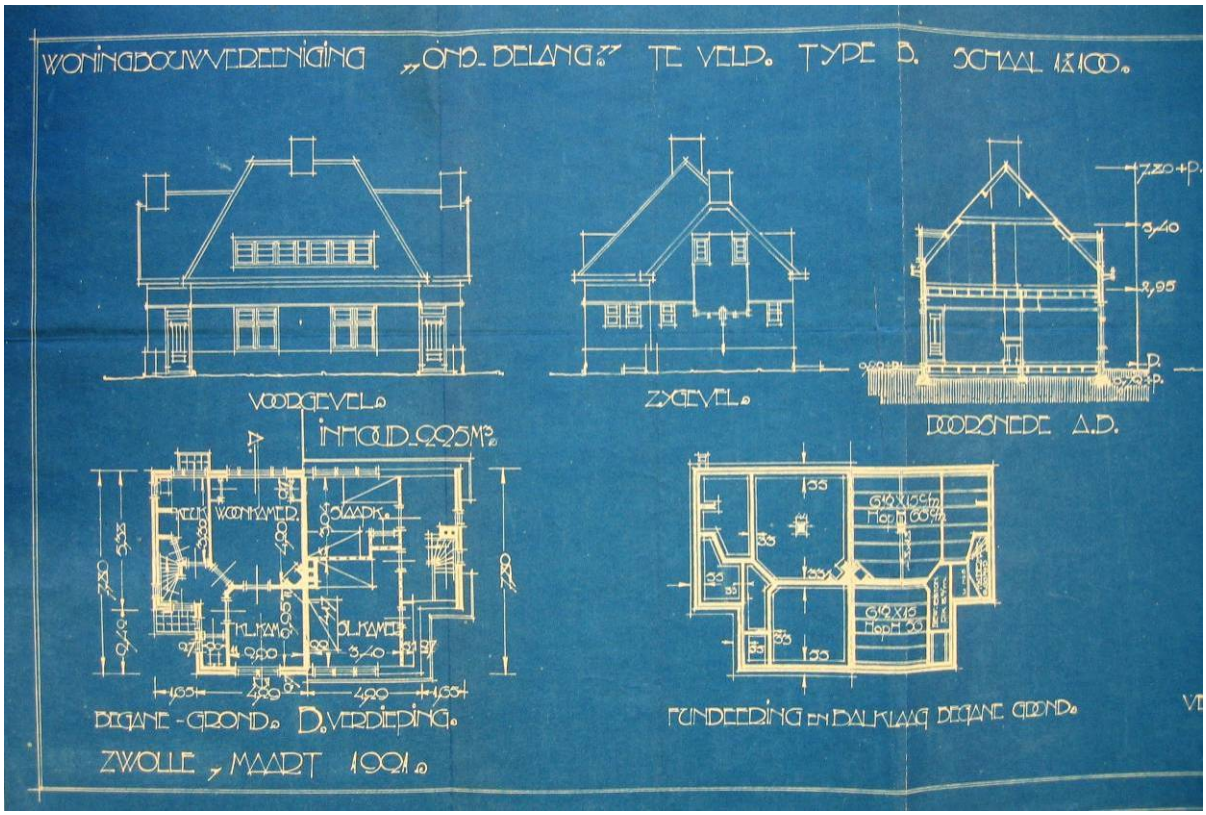
Detail bouwaanvraag Ons Belang (1921): gevelaanzicht oostzijde Hugo de Grootstraat.

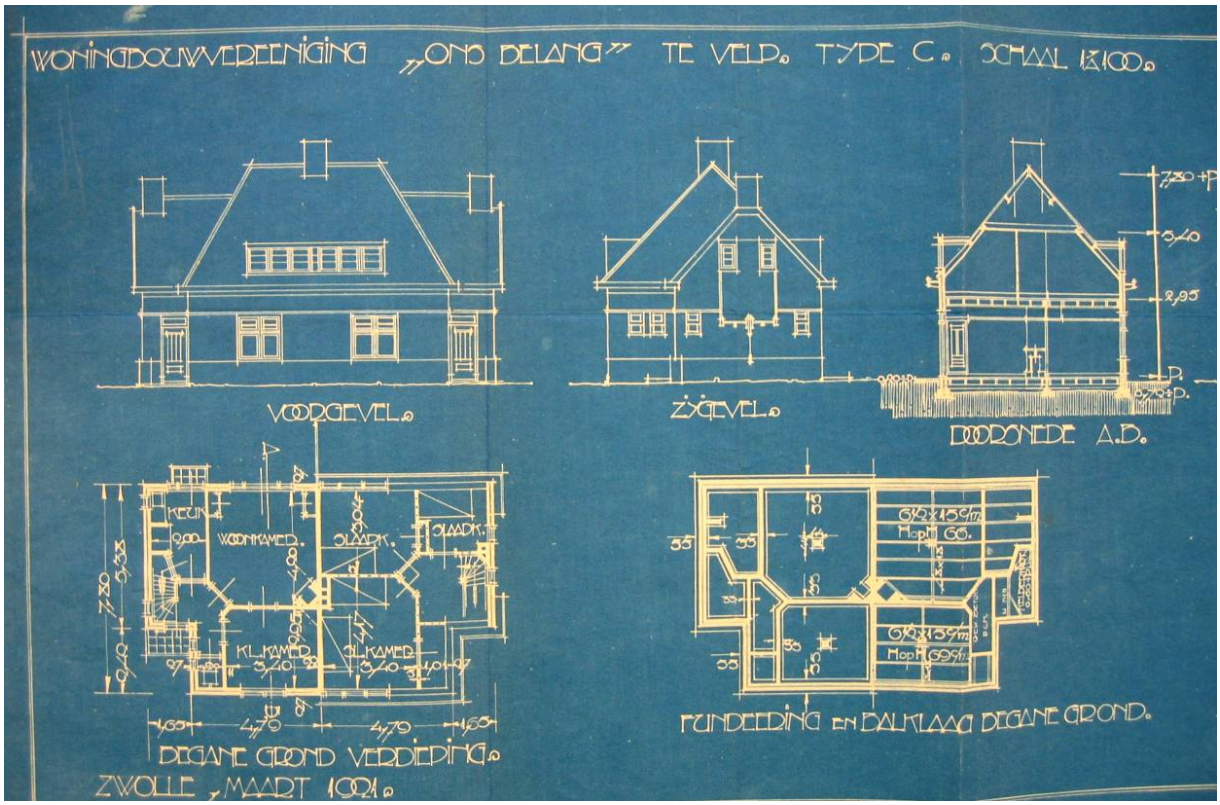
Detail bouwaanvraag Ons Belang (1921): gevelaanzichten noordzijde IJsselstraat.

Blauwdruk bouwaanvraag Ons Belang (1921): woningtype A, het meest gerealiseerde woningtype. Let op de kenmerkende raamindeling.

Blauwdruk bouwaanvraag Ons Belang (1921): woningtype B, gebouwd aan de oostzijde van de Hugo de Grootstraat en aan de Amaliastraat.

Blauwdruk bouwaanvraag Ons Belang (1921): woningtype C, gebouwd op de hoek van de Hugo de Grootstraat en de Grintakkers.

Hugo de Grootstraat (rechts Ons Belang).

Links: Anthony Heinsiusstraat; rechts: Amaliastraat (Ons Belang).

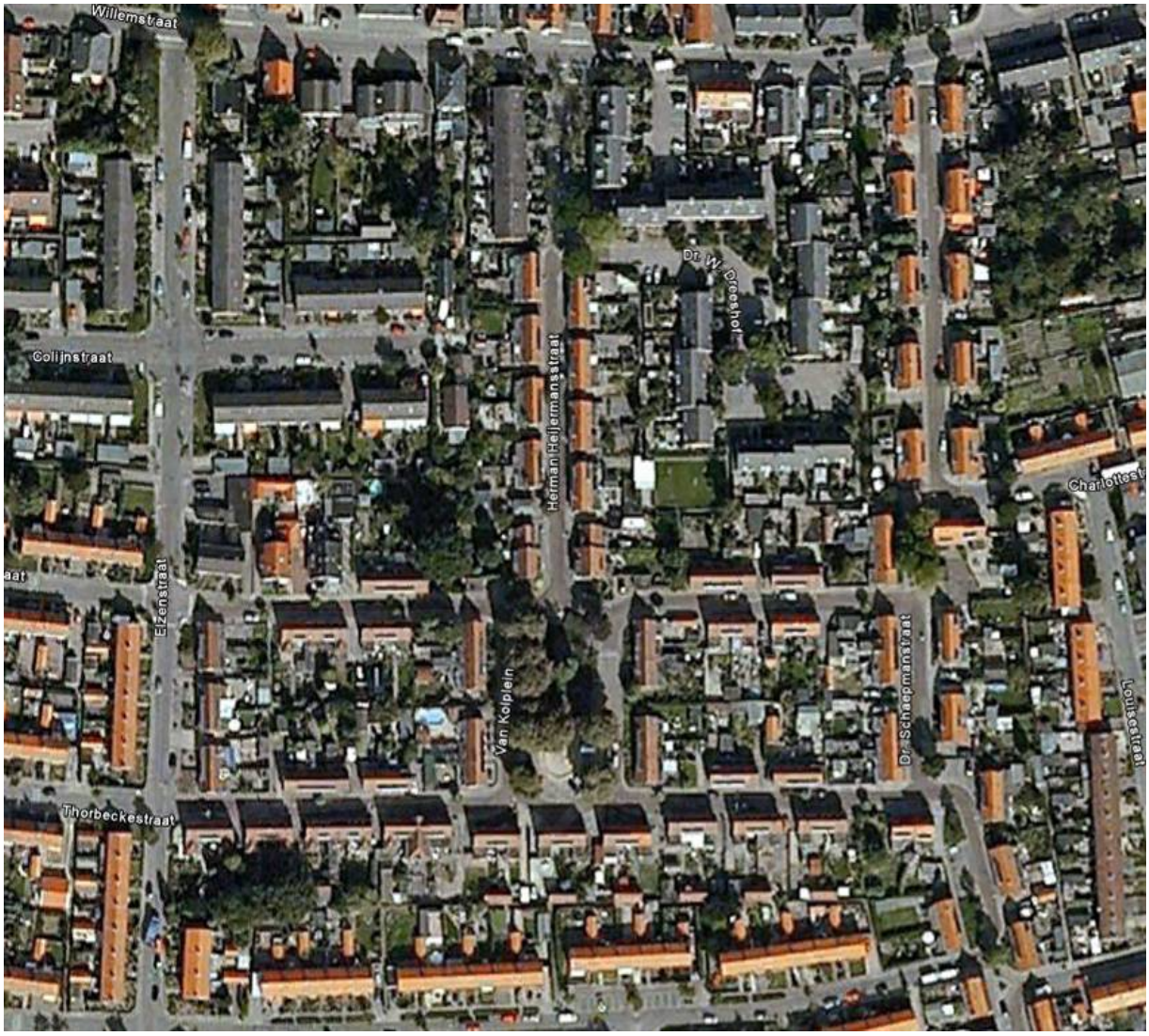

Links: zijgevel met siermetselwerk van een woning aan de oostzijde van de Hugo de Grootstraat. Rechts stichtingsteen Ons Belang.

Hoekpand Hugo de Grootstraat en de Van Oldenbarneveldstraat met stichtingssteen St. Joseph. Het pand is voorzien van een markante schoorsteen en een topgevel siermetselwerk.

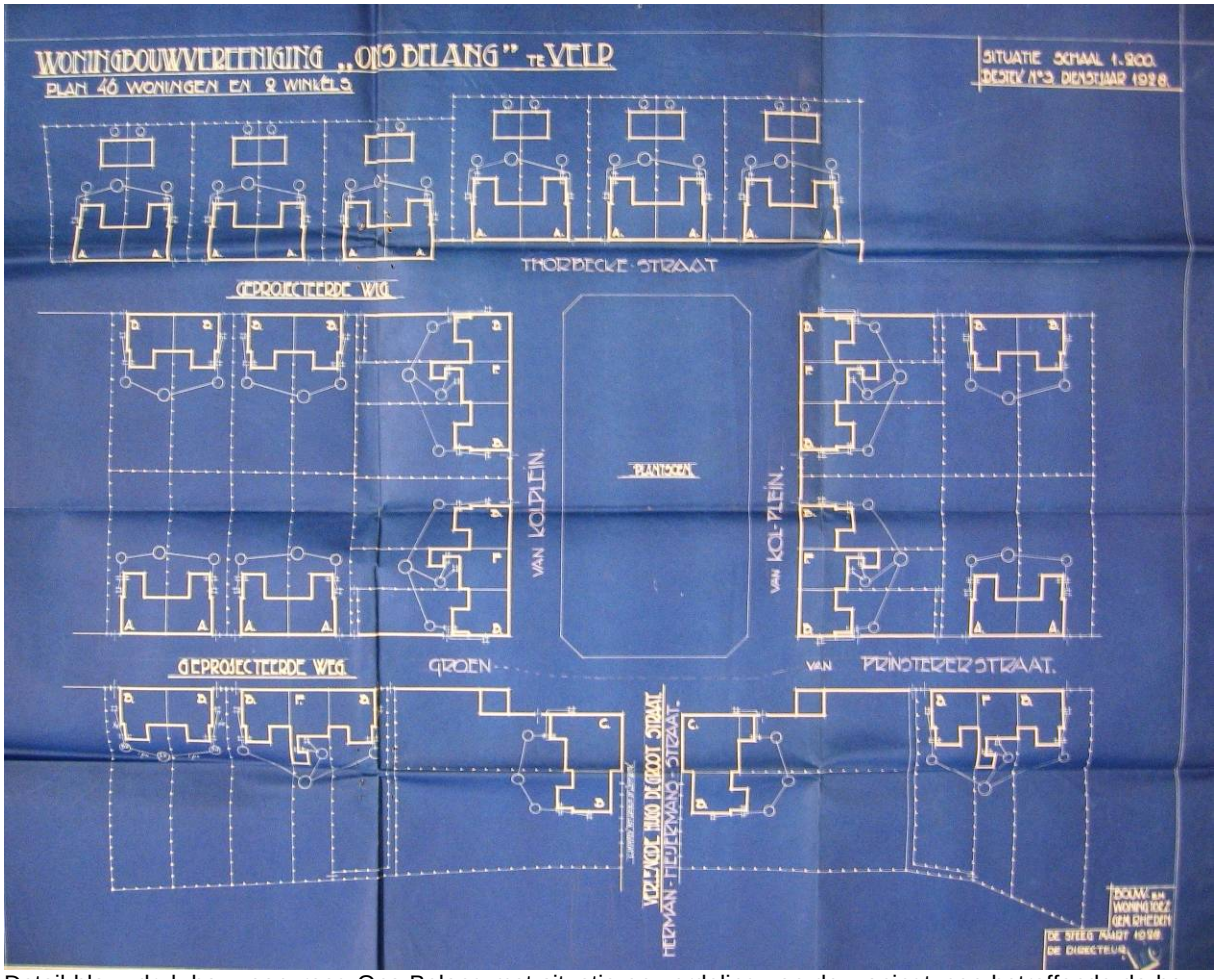
13 (b) zuidelijke deel; Van Kolplein e.o. (ca.1928-1931)

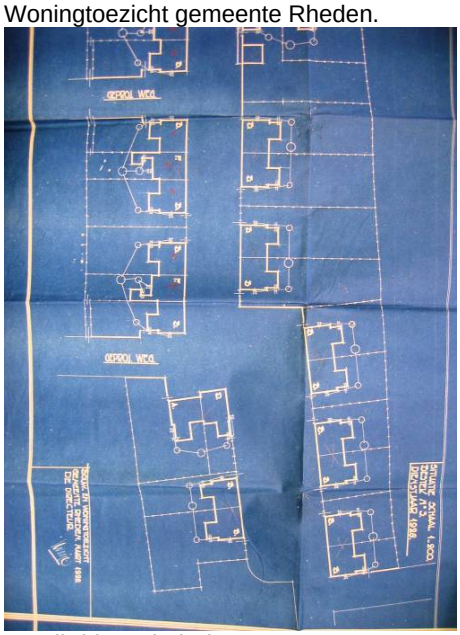
Korte typering:
- woningbouwverenigingen Ons Belang en St. Joseph; architect: Bouw en Woningtoezicht Gemeente Rheden; bouwaanvragen in1928, 1930
- vooroorlogs, sterk samenhangend complex sociale woningbouw
- tuindorpachtige opzet (wat royaler dan het vorige) met rondom het centraal gelegen Van Kolplein gegroepeerde straten - waaraan uitsluitend dubbele woningen - met als verbijzonderingen genoemd Van Kolplein, enkele (voormalige) winkelpanden op straathoeken, verspringende rooilijnen, mee ontworpen tuinmuren met karakteristieke ronde beëindigen; trafo aan Herman Heijermansstraat.
- architectuur: invloeden Amsterdamse School; relatief sober, één bouwlaag met kap, gedekt met rode pannen; oorspronkelijke voordeuren, detaillering ramen en schoorstenen verdwenen; dakkapellen gewijzigd en wellicht ook wat vergoot, doch minder ingrijpend dan bij het vorige complex
- groen: Van Kolplein met monumentale opgaande bomen; verder door het overwegend ontbreken van voortuinen voor een tuindorpachtige uitbreiding een relatief stenige uitstraling.

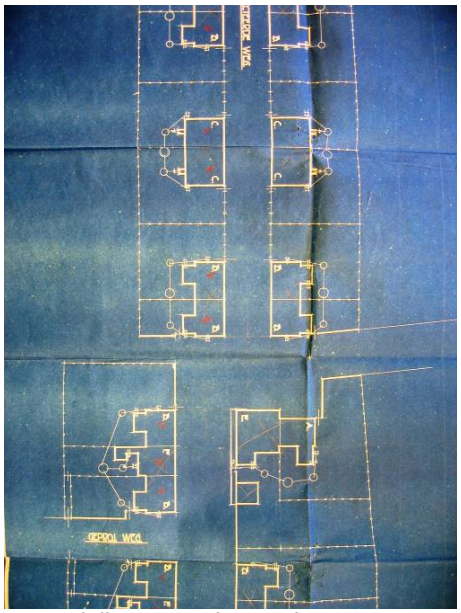
Waardering: **hoge waarde**
- architectuurhistorisch van waarde als een van de laatste voorbeelden in de gemeente Rheden in het algemeen en Velp in het bijzonder van een groter vooroorlogs complex arbeiderswoningen volgens de tuindorptypologie. Op hoofdlijnen gaaf. Detaillering met kenmerken Amsterdamse School (o.a. siermetselwerk, tuinmuurtjes en in verdwenen raamindelingen). De ontwerpen zijn gemaakt door de gemeente Rheden.

- stedenbouw: opzet gaaf, karakteristiek voor de tijd en het type wijk en bijzonder binnen Velp-Zuid; samenhangend geheel met centraal plein.
- algemeen historisch van belang als een van laatste voorbeelden van een groter complex vooroorlogse complexen sociale woningbouw die herinneren aan de industrialisatie.

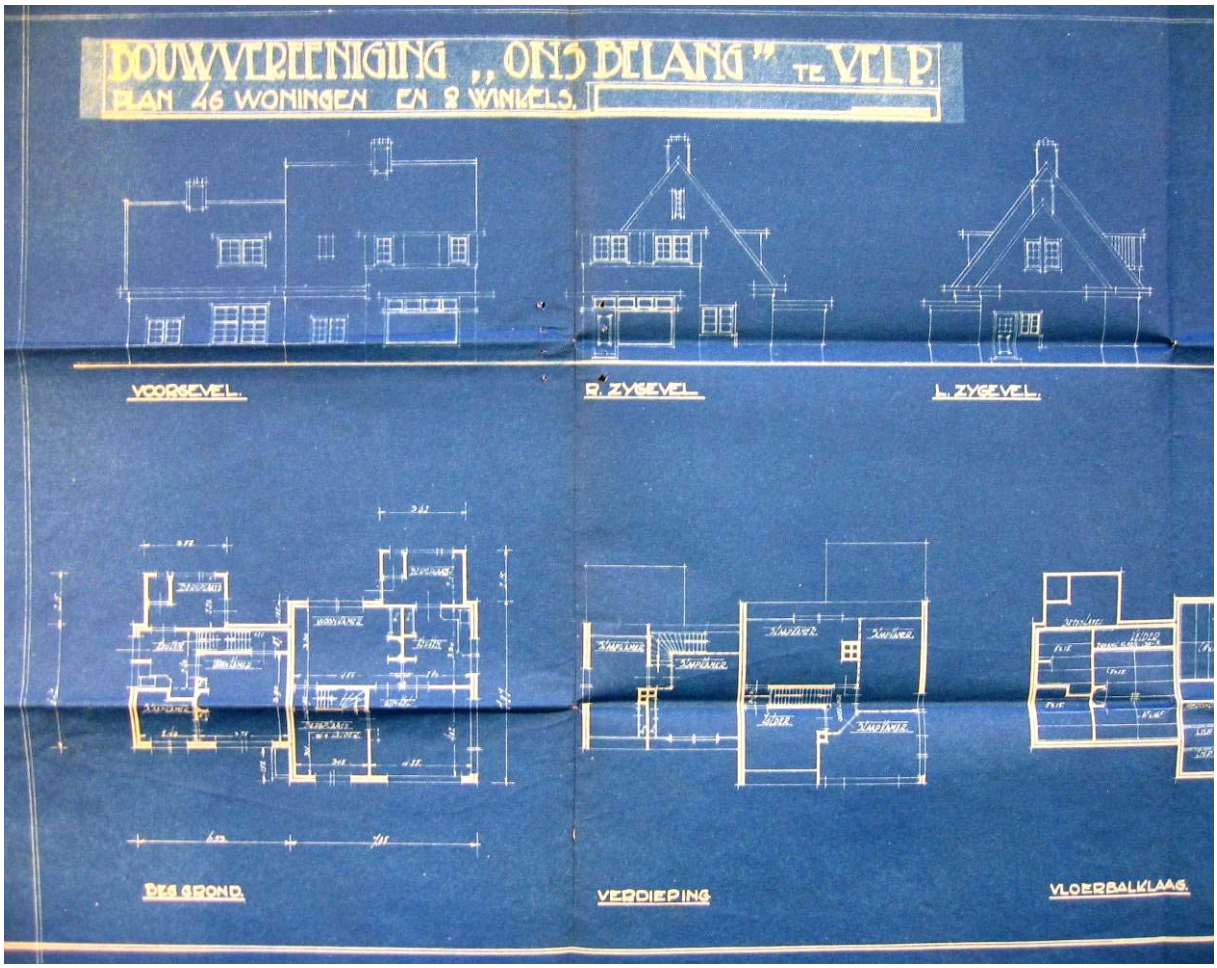

Detail blauwdruk bouwaanvraag Ons Belang met situatie en verdeling van de woningtypen betreffende de bouw van woningen aan het van Kolplein en omgeving (1928). De tekeningen zijn vervaardigd door Bouw en Woningtoezicht gemeente Rheden.

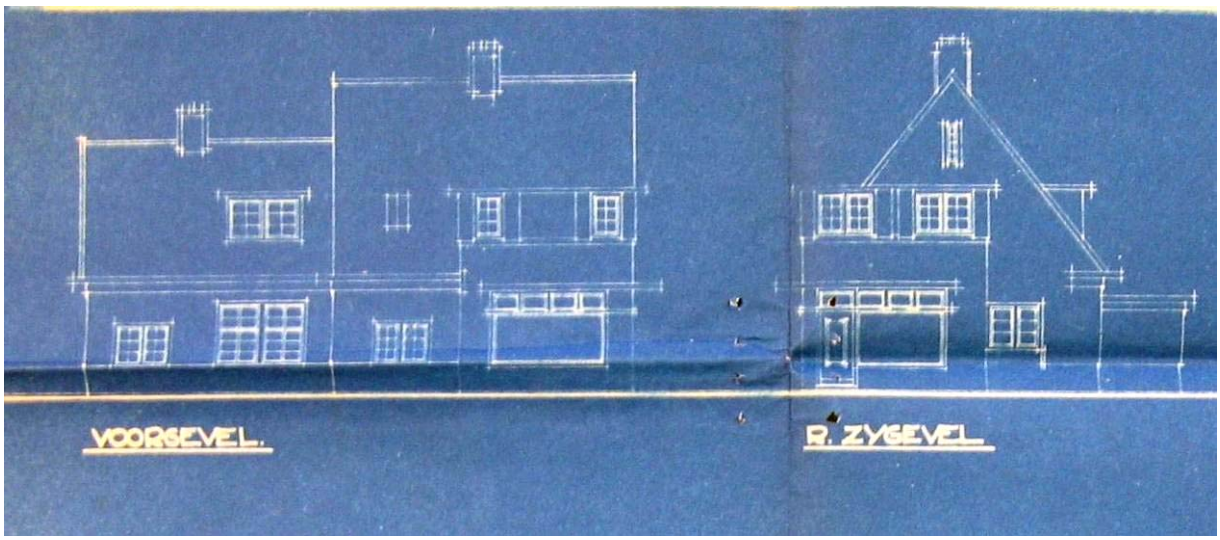

Detail blauwdruk bouwaanvraag Ons Belang met situatie en verdeling van de woningtypen aan de Dr. Schaepmanstraat. Kenmerkend voor de stedenbouwkundige opzet zijn de bajonetachtige aansluitingen.

Detail blauwdruk bouwaanvraag Ons Belang (1928) met gevelaanzichten en plattegronden van de winkel-woonhuizen op de hoek van het Van Kolplein en de Herman Heijermansstraat.

Van Kolplein.

Voormalige winkel-woonhuizen hoek Van Kolplein en de Herman Heijermansstraat.

Groen van Prinstererstraat.

Dr. Schaepmanstraat (gezien in noordelijke richting).

20. diverse kleinere blokken sociale woningbouw, o.a. Mauritsstraat; IJsselstraat-hoek Waterstraat, Vianenstraat (vooroorlogs) en Beltjeshofstraat (naoorlogs)

Korte typering:
- Onder complex nummer 20 is een wat merkwaardige verzameling, verspreid over heel Velp-Zuid gelegen, kleinere blokken sociale woningbouw samengebracht, daterend uit verschillende perioden.
  * De woningen aan de Mauritsstraat (St. Joseph; 1927) zijn de laatste restanten van de vooroorlogse tuindorpachtige uitbreiding aan de Maarten van Rossumstraat e.o. waarvan het merendeel in 2001 door nieuwbouw is vervangen. De woningblokken aan de Beltjeshofstraat (zowel in twee bouwlagen met kap als (seniorenwoningen?) in één bouwlaag met kap) lijken een wat oudere naoorlogse vervanging van een deel van hetzelfde tuindorp (op de kaart van 1930 is hier al bebouwing ingetekend; oorlogsschade?)
  * Onder de woningen in het gebied in de noordwestelijke hoek tussen de IJsselstraat en Waterstraat vallen vooral de dubbele, met de topgevels naar de straatzijde gesitueerde woningen op.
  * Aan de Vianenstraat staat een vijftal dubbele woningen

Waardering: **waardevol** (IJsselstraat 106-118; Waterstraat 36-38); **indifferent** (overig)
- stedenbouw: vanwege het fragmentarische karakter zijn de woningblokken van geringe waarde in stedenbouwkundig opzicht;
- architectuur: in het algemeen gering; de dubbele, met de topgevels naar de straatzijde gesitueerde woningen aan IJsselstraat nrs. 106 t/m 118 en Waterstraat nrs. 36-38 (wellicht) van enig belang in typologisch opzicht.

Aanbeveling:
- het merendeel van de woningen is beeldondersteunend te noemen doch ze zijn niet onmisbaar. De woningen aan de Beltjeshofstraat, in het bijzonder de blokken van één bouwlaag met kap, dragen het minst bij aan de ruimtelijke kwaliteit, waardoor hier ruimte is voor vernieuwing.
- de dubbele, met de topgevels naar de straatzijde gesitueerde woningen aan IJsselstraat nrs. 106 t/m 118 en Waterstraat nrs. 36-38 behouden

Mauritsstraat, rechts hoek Maarten van Rossumstraat (St. Joseph 1927).

Beltjeshofstraat.

IJsselstraat.

Vianenstraat.

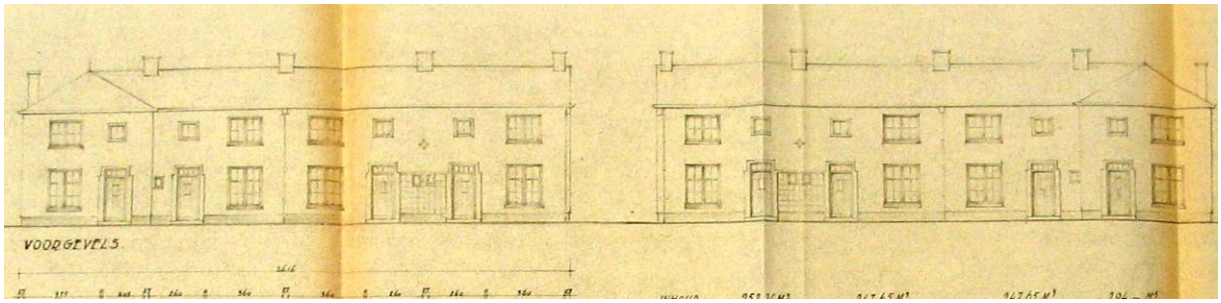
3.3.2 De naoorlogse complexen 1945-1965

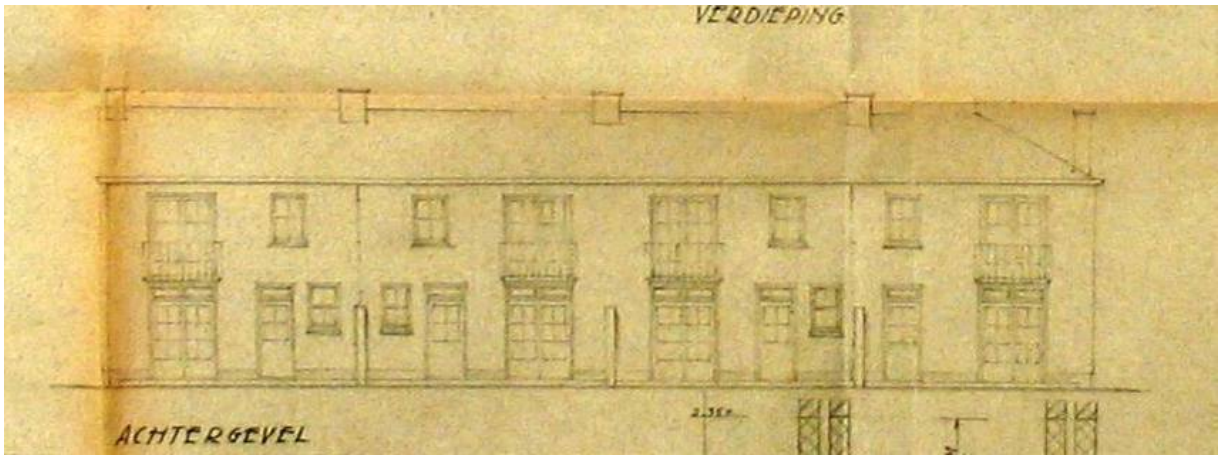
11. Vianenstraat (1953-1954)

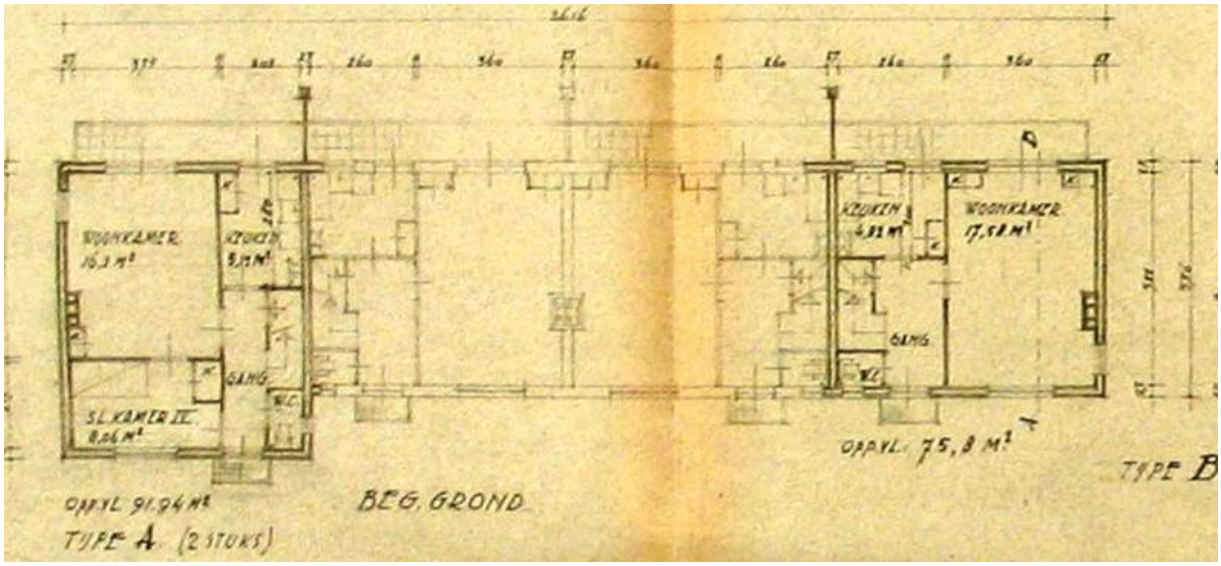
Korte typering:
- woningbouwvereniging St. Joseph
- 8 woningen (2 typen) door 'huisarchitect' Richard van Remmen (1898-1983).
- twee ten opzichte van elkaar gespiegelde blokken van elk vier woningen (nrs. 32 t/m 38 en 40 t/m 46), waarvan de eindwoningen (nrs. 32 en 46) een dichter op de Vianenstraat gelegen voorgevelrooilijn hebben en dus naar voren springen. De woningen in twee bouwlagen met kap, gedekt met rode pannen, grenzen direct aan de woningblokken van het vorige complex. De woningen hebben kleine voortuinen.
-

Waardering: **hoge waarde**
- architectuurhistorisch van belang als representatief voorbeeld van zorgvuldig gedetailleerde middenstandwoningen uit de jaren vijftig van de 20ste eeuw. Voorbeeld van traditionalistische architectuur met invloeden van Delftse School die in die jaren haar invloed zou gaan verliezen ten gunste van meer functionalistisch geïnspireerde architectuur. Van belang voor het oeuvre van de architect R. van Remmen
- stedenbouw: gemiddeld (beeldondersteunend; onderdeel van de straatwand)
- algemeen historisch van belang als voorbeeld van door een woningbouwvereniging gebouwde
- middenstandwoningen uit de jaren vijftig van de 20ste eeuw.

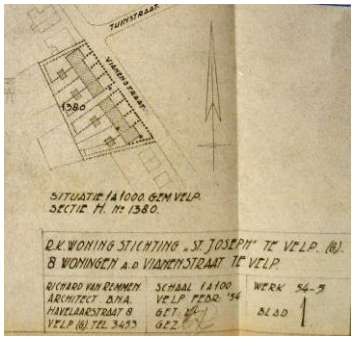

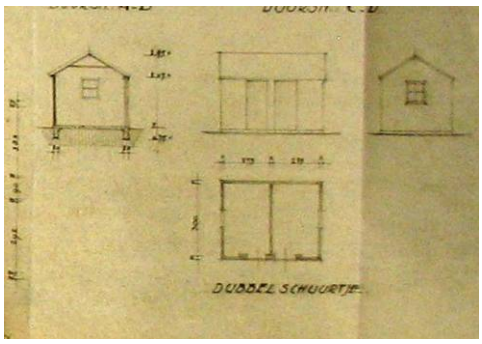

VERDIEPING
ACHTERGEVEL

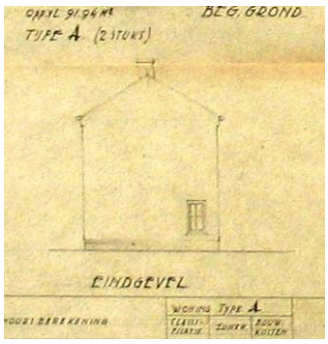

WOONKAMER
16,3 M²
KEUKEN
9,2 M²
GANG
SL. KAMER II
8,6 M²
W.C.
OPPVL. 91,94 M²
TYPE A (2 STUKS)
BEG. GROND
KEUKEN
4,81 M²
WOONKAMER
17,58 M²
GANG
W.C.
OPPVL. 75,8 M²
TYPE B

TUINSTRAAT
VIANENSTRAAT
1380
SITUATIE 1:1000. GEM VELP.
SECTIE H. nr. 1380.
R.K. WONING STICHTING „ST. JOSEPH" TE VELP. (G).
8 WONINGEN A.D. VIANENSTRAAT TE VELP.
RICHARD VAN RENNES
ARCHITECT. B.N.A.
HAVELAARSTRAAT 8
VELP (G) TEL. 3453
SCHAAL 1:100
VELP FEBR. '54
GET.
GEZ.
WERK 54-3
BLAD 1

DUBBEL SCHUURTJE

OPPVL. 91,94 M²
TYPE A (2 STUKS)
BEG. GROND
EINDGEVEL

23. Groen van Prinstererstraat-Thorbeckestraat-Troelstrastraat e.o. (1952-1954)

Korte typering:
- woningbouwvereniging Ons Belang
- oudste grotere naoorlogse sociale woningbouwcomplex in Velp-Zuid met in rijen van drie tot zeven aaneen gebouwde woningen die veelal samen een bouwblok omsluiten. De woningen hebben kleine voortuinen en in het algemeen wat grotere achtertuinen. Een deel van de voortuinen is nog van de straat gescheiden door middel van (liguster?)hagen.
- Het complex voegt zicht binnen de stedenbouwkundige hoofdstructuur van Velp-Zuid maar kent geen verbijzonderingen, afgezien van de teruggerooide ligging van het blok tegenover de Wiardi Beckmanstraat en een blok aan de Groen van Prinstererstraat.
- De architectuur van de woningen is karakteristiek voor de wederopbouwperiode; siermetselwerk. Op hoofdlijnen gaaf; raamindelingen en voordeuren echter vernieuwd.
- Er zijn geen grotere stukken openbaar groen; enige smalle groenstroken met bomen voor de woningen aan de Waterstraat en enkele opgaande bomen in de overige straten.

Waardering: **waardevol tot hoge waarde**
- architectuurhistorische waarde als voorbeeld van traditionalistische vroeg-naoorlogse woningbouw in stroken met toepassing van duplexwoningen. Relatief gaaf en zorgvuldige gedetailleerd met enkele verbijzonderingen
- stedenbouw: gemiddeld, karakteristiek voor de bouwtijd /overgang van tuindorpkarakter naar strokenbouw met ruime voor- en achtertuinen
- algemeen historisch waarde als oudste grotere naoorlogse sociale woningbouwcomplex in Velp-Zuid

Groen van Prinstererstraat.

Thorbeckestraat.

Troelstrastraat, teruggerooid blok tegenover Wiardi Beckmanstraat.

Waterstraat.

21. Graaf Ottostraat - Colijnstraat (1957)

Korte typering:
- zevental woningblokken aan de Graaf Ottostraat en Colijnstraat uit 1957. De woningblokken aan de even zijde van de Graaf Ottostraat (nrs. 2 t/m 24bis) zijn blokken met beneden- en bovenwoningen.
- de woningblokken begeleiden genoemde straten maar zijn verder van geen bijzondere stedenbouwkundige betekenis. Opmerkelijk is het wat schuin geplaatste blok Colijnstraat 1 t/m 11. Daarvoor is ruimte voor een smal en langgerekt driehoekig plantsoen zoals dat in vele jaren vijftig wijken werd toegepast; ter plekke komt het weinig uit de verf.
- de architectuur van de woningen is karakteristiek voor de wederopbouwperiode; de meeste blokken hebben balkons aan de voorgevelzijde. Op hoofdlijnen gaaf; raamindelingen en voordeuren echter vernieuwd.
- groen: kleine voortuinen, grotere achtertuinen; kleine groenstroken tussen rijbaan en trottoir aan oostzijde Graaf Ottostraat en voor blok Colijnstraat 1 t/m 11.

Waardering: **waardevol**
- architectuurhistorisch gemiddeld? (beneden- en bovenwoningen?; nader onderzoek wenselijk)
- stedenbouw: gemiddeld (onderdeel straatwand; begeleiding straten)

Blokken beneden- en bovenwoningen aan de even zijde van de Graaf Ottostraat.

Graaf Ottostraat (oneven zijde; 13 t/m 19).

Colijnstraat 1 t/m 11 (hoek met Graaf Ottostraat); met voormalig driehoekig groenstrookje.

10. Merwedestraat-Maasstraat-Waalstraat-Scheldestraat en Rijnstraat (1957)

Korte typering:
- diverse woningblokken aan de Merwedestraat, Maasstraat, Waalstraat, Scheldestraat en Rijnstraat uit 1957. De bouwblokken tussen de Merwedestraat en Scheldestraat zijn aan de noordzijde open; aan de zuidzijde staan - parallel aan de Rijnstraat - afsluitende woningblokken. De woningen zijn aaneengebouwd in rijen van wisselende lengte. Van een groot deel van de woningblokken zijn de eindwoningen dieper waardoor ze zowel aan de voor- als aan de achterzijde uitspringen en een lagere goothoogte hebben.
- Het complex voegt zich binnen de stedenbouwkundige hoofdopzet van Velp-Zuid. Het langgerekte driehoekige plantsoen op de hoek van de Merwedestraat en Rijnstraat is de enige verbijzondering, karakteristiek voor uitbreidingsplannen uit de vijftiger jaren van de 20ste eeuw.
- de architectuur van de woningen is karakteristiek voor de wederopbouwperiode; de meeste blokken hebben balkons aan de voor- of zijgevels. Op hoofdlijnen gaaf; raamindelingen en voordeuren echter vernieuwd.
- groen: kleine voortuinen, grotere achtertuinen; klein driehoekig plantsoen aan Rijnstraat; groenstroken met opgaande bomen tussen rijbaan en trottoirs langs oostelijke deel van de Rijnstraat.

Waardering: **waardevol**
- architectuurhistorische waarde als redelijk gaaf bewaarde karakteristieke rijwoningen uit de late jaren vijftig
- stedenbouw: gemiddeld (onderdeel straatwand; begeleiding straten; plantsoen/groenstroken karakteristiek voor jaren vijftig)

Driehoekig plantsoen op de hoek van de Merwedestraat (links) en Rijnstraat (rechts).

Merwedestraat gezien in noordelijk richting (ansichtkaart ca. 1960).

Waalstraat (gespiegelde blokken; verspringende gootlijn, balkons).

Merwedestraat.

16. Louisestraat-Albertine Agnesstraat-Charlottestraat (ca 1955-1960)

Korte typering:
- tiental woningblokken aan de. Louisestraat-Albertine Agnesstraat en Charlottestraat uit ca 1955-1960. Het complex valt op door de drie schuin geplaatste woningblokken aan de westzijde van de Louisestraat. Het meest zuidelijke blok aan de oostzijde van de Louisestraat ligt ver teruggerooid waardoor daar ruimte was voor een plantsoen waarvan tegenwoordig het grootste deel voor parkeerplaatsen is ingericht.
- de architectuur van de woningen is karakteristiek voor de wederopbouwperiode; raamindelingen en voordeuren vernieuwd; meeste schoorstenen verwijderd
- groen: plantsoen aan de Louisestraat; voor- en achtertuinen

Waardering: **indifferent**
- architectuurhistorisch lage waarde (sober en verschraald)
- stedenbouw: gemiddeld

Louisestraat gezien in noordelijke richting.

Plantsoen/parkeerplaats aan de Louisestraat.

Louisestraat, gezien in zuidelijke richting, rechts de schuin ten opzichte van de weg geplaatste woningblokken aan de westzijde.

19. Heeckerenstraat e.o. (1958-1960)

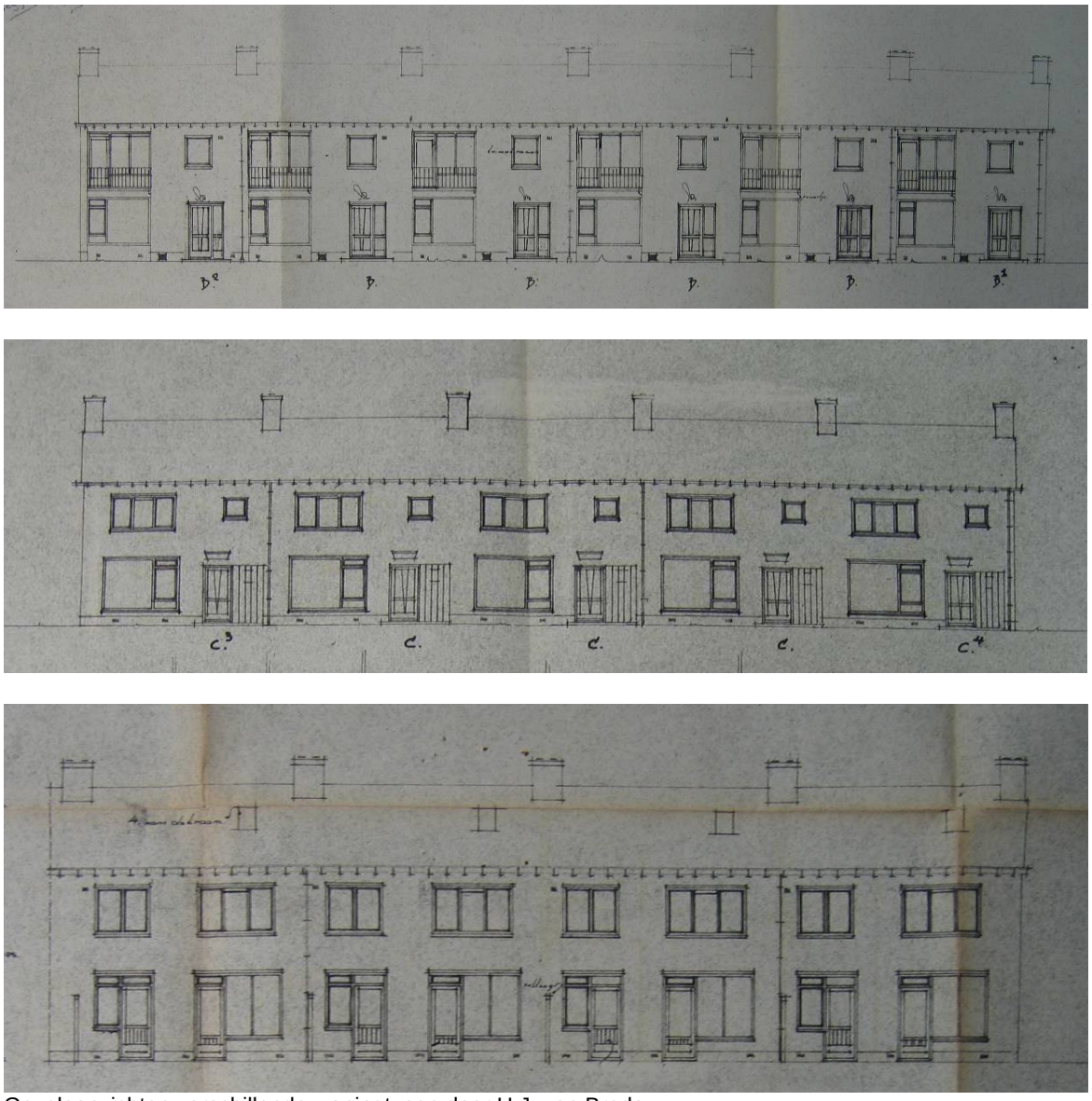

Deelgebied a
zuidwesthoek (tussen Larensteinselaan, Waterstraat, Willem van Kleefstraat en Heeckerenstraat)

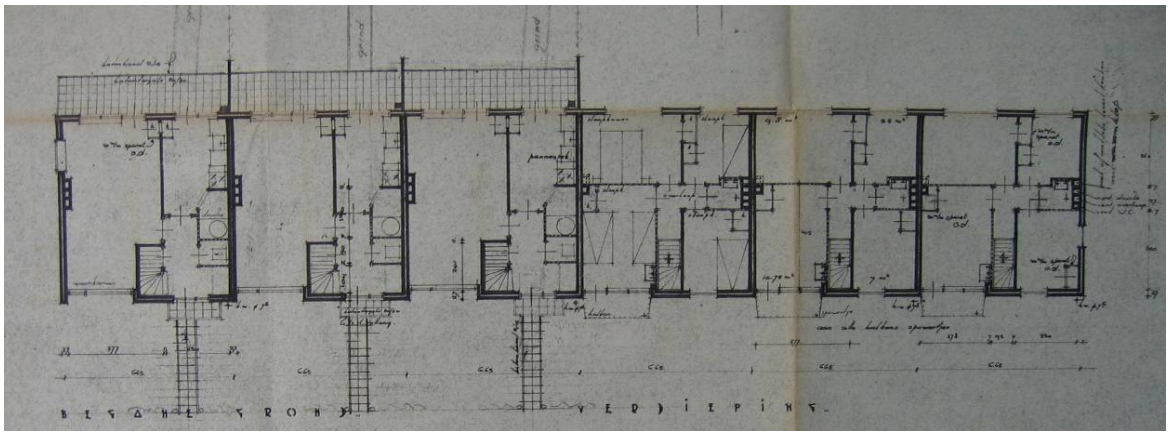
Korte typering:
- woningbouwvereniging Ons Belang
- een ontwerp van de in Velp gevestigde architect H.J. van Breda (1913-1970) die in Velp eveneens de bij het station gelegen Altantaflat ontwierp, de eerste hoogbouwflat in de gemeente Rheden. Van Breda ontwierp ook diverse bouwsystemen.
- een van de grotere naoorlogse sociale woningbouwcomplex in Velp-Zuid met rijen aaneen gebouwde tweelaags woningen in verschillende typen. De huizenrijen zijn haaks op de Waterstraat gelegen met per straatwand twee bouwblokken. De wijk wordt van noordwest naar zuidoost doorneden door een centraal gesitueerd pad dat de Larensteinselaan en de Willem van Kleefstraat met elkaar verbind. De woningen hebben kleine voortuinen en in het algemeen wat grotere achtertuinen met schuurtjes. Een deel van de voortuinen is nog van de straat gescheiden door middel van (liguster?)hagen.
- Het complex vormt een sterk samenhangend ensemble en voegt zicht binnen de stedenbouwkundige hoofdstructuur van Velp-Zuid; er zijn verbijzonderingen in de vorm van een plantsoen aan zijde Larensteinselaan, groenstroken aan de zuidzijde van de Heeckerenstraat en een doorlopend, centraal de wijk doorsnijdend voetpad en achterpaden.
- De architectuur van de woningen is karakteristiek voor de wederopbouwperiode en valt op door de toepassing van siermetselwerk en gevelstenen met afbeeldingen van vogels. De woningen aan de Larensteinselaan en de Willem van Kleef zijn soberder uitgevoerd zonder siermetselwerk en gevelstenen

Waardering: **hoge waarde**
- architectuurhistorisch van waarde als op hoofdlijnen gaaf, traditioneel materiaalgebruik met voor dergelijke woningen en bouwtijd relatief rijke detaillering. Zo is een deel van de woningen voorzien van gevelstenen en is gebruik gemaakt van diverse typen baksteen. Goed voorbeeld van seriematige gebouwde woningen in stroken met toepassing van prefab elementen. Van belang voor het oeuvre van de in Velp gevestigde architect H.J. van Breda die in Velp eveneens de bij het stationgelegen Altantaflat ontwierp.

- stedenbouw: opzet gaaf, karakteristiek voor de tijd en het type wijk, karakteristiek voorbeeld van rijwoningen met toepassing van strokenbouw en achterpaden.
- algemeen historisch van belang als voorbeeld van een groot hoogwaardig complex woningwet-woningen uit de late jaren vijftig waarin een hoge woningbouwproductie werd nagestreefd die hier echter niet tot een kwaliteitsverlies heeft geleid.

Gevelaanzichten verschillende woningtypen door H.J. van Breda.

Plattegronden woningen door H.J. van Breda.

Willem van Kleefstraat.

19. Heeckerenstraat e.o. (1960) - Deelgebied b
(ten noorden van de Heeckerenstraat)

Korte typering:
- woningbouwvereniging Ons Belang met steun van de AKU (AKZO), deels gebouwd voor de huisvesting van werknemers van de AKZO
- eenvoudige rijen tweelaags woningen in rijen van diverse lengte. De huizenrijen zijn evenwijdig aan de straat gelegen. De woningen hebben kleine voortuinen en in het algemeen wat grotere achtertuinen met schuurtjes. Een deel van de voortuinen is nog van de straat gescheiden door middel van (liguster?)hagen.
- Het complex voegt zicht binnen de stedenbouwkundige hoofdstructuur van Velp-Zuid met verbijzonderingen in de vorm van plantsoen aan zijde Larensteinselaan en aan de Heeckerenstraat ten opzichte van straat iets verdraaide bouwblokken voor afwisseling in het straatbeeld.
- De architectuur van de woningen is sober en traditioneel; schoorstenen en oorspronkelijke indeling ramen en deuren niet meer aanwezig.

Waardering: **indifferent**
- architectuurhistorisch: gemiddeld, eenvoudige traditionalistische rijwoningen.
- stedenbouw: gemiddeld; karakteristiek voorbeeld van rijwoningen, plein aan zijde Larensteinselaan.

Heeckerenstraat hoek Graaf Hendrikstraat.

Plantsoen Larensteinselaan / Jan van Schaffelaarstraat .

Larensteinselaan nrs. 49 t/m 65.

19. Heeckerenstraat e.o. (1960) - Deelgebied c
tussen Waterstraat en Bronkhorstenstraat

Korte typering:
- woningbouwvereniging Ons Belang
- een ontwerp van de in Velp gevestigde architect H.J. van Breda (1913-1970) die in Velp eveneens de bij het station gelegen Altantaflat ontwierp, de eerste hoogbouwflat in de gemeente Rheden. Van Breda ontwierp ook diverse bouwsystemen.
- rijen aaneen gebouwde seriematige woningen (vier, zes en acht) met uitzondering van twee opvallende, typologisch bijzondere rijen woningen aan de **Bronkhorstenstraat 1-15.** De huizenrijen zijn evenwijdig aan de straat gelegen Een deel van de voortuinen is nog van de straat gescheiden door middel van (liguster?)hagen.
- Het complex voegt zicht binnen de stedenbouwkundige hoofdstructuur van Velp-Zuid maar kent geen verbijzonderingen.
- De architectuur van de woningen aan de Bronkhorstenstraat valt op de door afwijkende typologie met aan de straatzijde een beeld van souterrain, beletage en zolderverdieping en aan de tuin twee volwaardige bouwlagen met een zolderverdieping waarschijnlijk gebaseerd op hoogteverschillen in het terrein en wellicht een bijzondere doelgroep.

Waardering: **hoge waarde** (Bronkhorstenstraat 1-15) **indifferent** (overig)
- architectuurhistorisch van waarde (Bronkhorstenstraat 1-15) vanwege de gaafheid, hoge typologische waarde (hoogteverschillen), bijzondere plattegronden en opzet, traditioneel en modern materiaalgebruik met voor dergelijke woningen en bouwtijd relatief rijke detaillering. Van belang voor het oeuvre van de in Velp gevestigde architect H.J. van Breda die in Velp eveneens de bij het station gelegen Altantaflat ontwierp.
- stedenbouw: gemiddeld
- algemeen historisch van belang als voorbeeld van woningwetwoningen uit de late jaren vijftig voor een specifieke doelgroep (nader onderzoek).

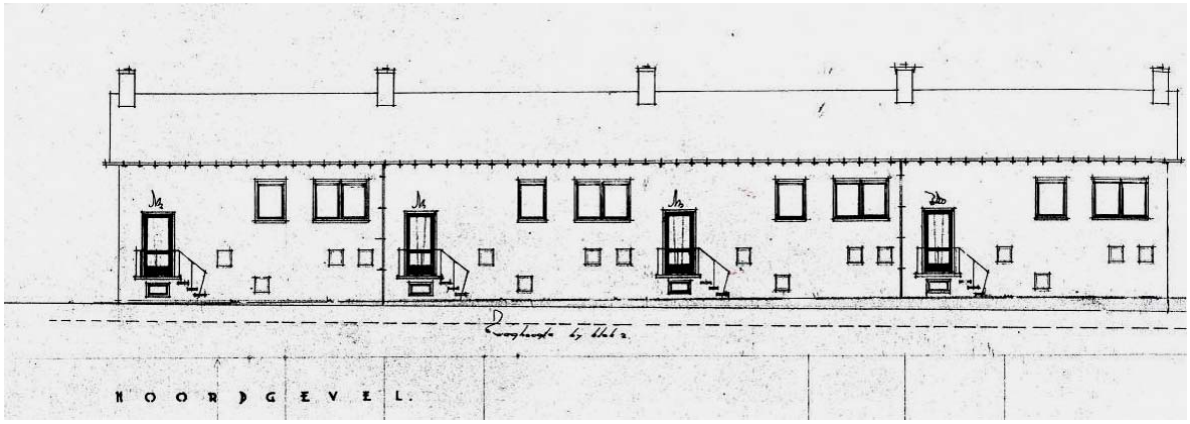

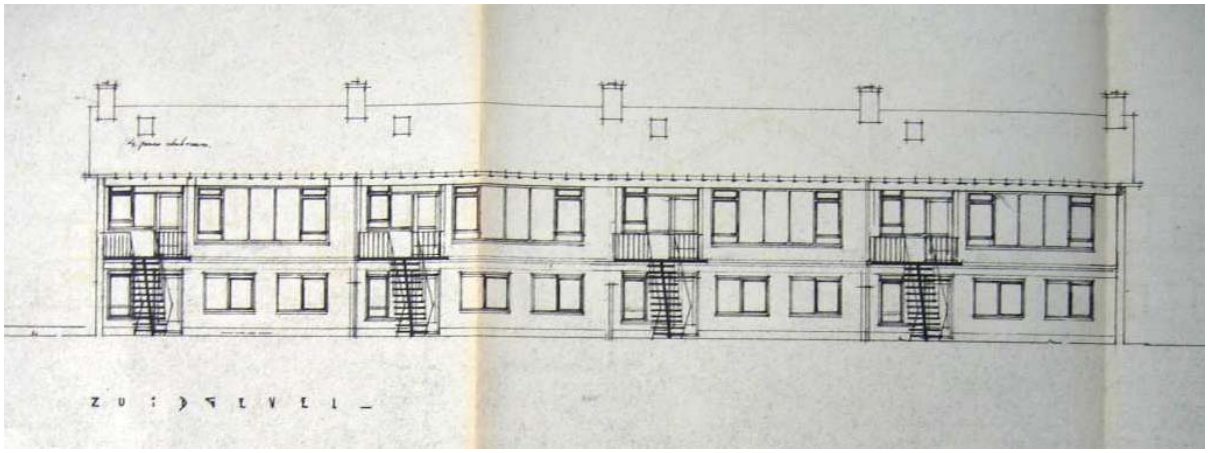
Voorzijde woningen Bronkhorstenstraat 1-15.

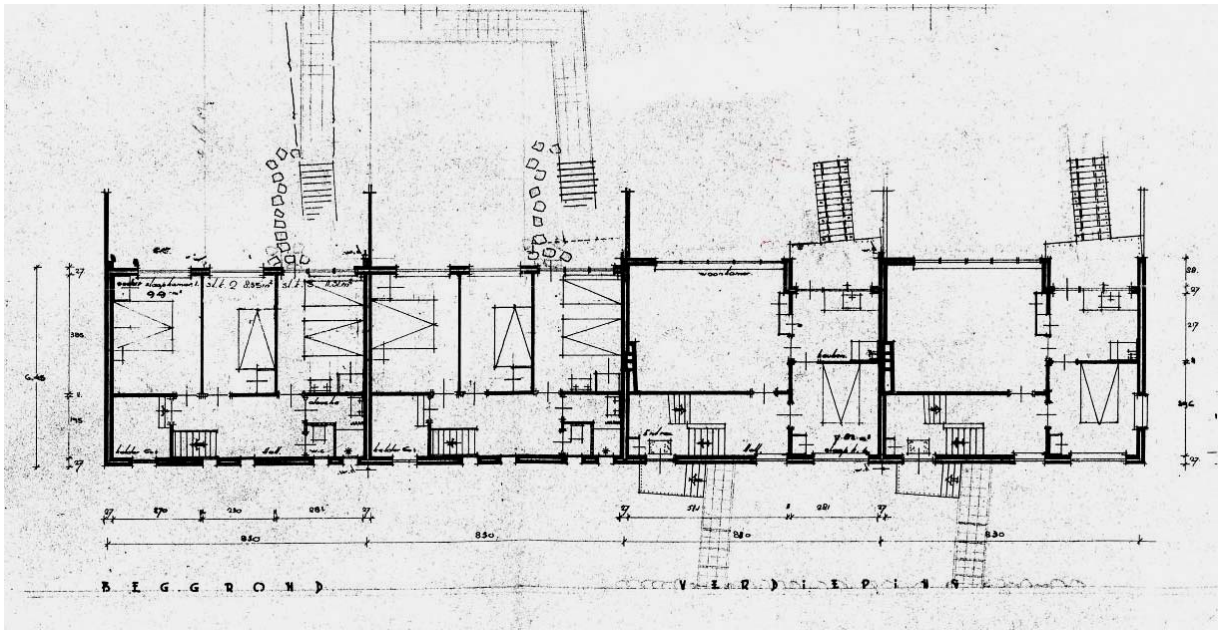

Achterzijde woningen Bronkhorstenstraat 1-15.

Woningen Bronkhorstenstraat: voorgevels, achtergevel en plattegronden naar ontwerp van H.J. van Breda (1958).

Waterstraat 148 t/m 154.

Willem van Kleefstraat nrs. 2 t/m 14.

Larensteinselaan nrs. 81 t/m 89.

07. W. Beckmanstraat e.o (1963)

Korte typering:
- zevental woningblokken aan de Waterstraat, Wiardi Beckmanstraat, Titus Brandsmastraat en Dr. Schaepmanstraat uit 1963.
- Het complex voegt zich binnen de stedenbouwkundige hoofdopzet van Velp-Zuid en kent geen verbijzonderingen in stedenbouwkundig opzicht.
- de architectuur van de woningen is karakteristiek voor de wederopbouwperiode; de (meeste) woningen zijn gerenoveerd waarbij een deel van de voorgevel op de begane grond enigszins naar voren is geschoven en de kleurstelling van de gevels is gewijzigd. Raamindelingen en voordeuren vernieuwd.
- groen: voor- en achtertuinen. Van de groene (liguster)hagen ter scheiding van de voortuinen van de trottoirs is slechts een beperkt deels bewaard gebleven.

Waardering: **indifferent**
- architectuurhistorisch geringe waarde (mede door de renovatie die op zich heeft geleid tot een aantrekkelijk, vernieuwd aanzicht van deze buurt)
- stedenbouw: gemiddeld (onderdeel straatwand; begeleiding straten)

Wiardi Beckmanstraat, gezien vanaf de Waterstraat.

Waterstraat.

22. Colijnstraat-Elzenstraat; hoek IJsselstraat-Rijnstraat (ca 1965?)

Korte typering:
- diverse woningblokken rondom het kruispunt van de Colijnstraat en Elzenstraat en elders in kleinere aantallen.
- Het complex voegt zich binnen de stedenbouwkundige hoofdopzet van Velp-Zuid en kent geen verbijzonderingen in stedenbouwkundig opzicht.
- de architectuur van de woningen is sober en traditioneel.
- groen: voor- en achtertuinen. Van de (oorspronkelijke?) groene (liguster)hagen ter scheiding van de voortuinen van de trottoirs is slechts een zeer beperkt bewaard gebleven.

Waardering: **indifferent**
- architectuurhistorisch geringe waarde
- stedenbouw: gemiddeld (onderdeel straatwand; begeleiding straten)

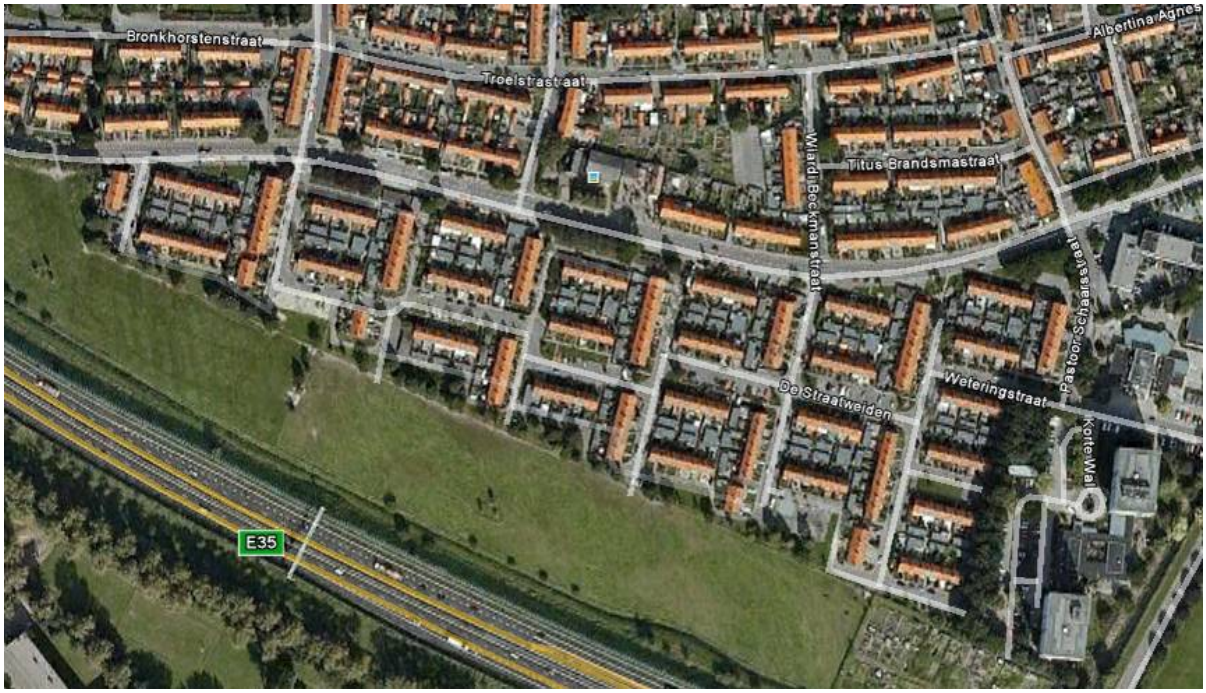
Elzenstraat vanaf kruising met Colijnstraat.

hoek IJsselstraat-Rijnstraat.

24. Gebied ten zuiden van de Waterstraat; De Straatweiden (1964)

Korte typering:
- huizenrijen overwegend bestaande uit zes tot acht woningen die veelal samen een bouwblok omsluiten. De woningen hebben kleine voortuinen en in het algemeen wat grotere achtertuinen. Een deel van de voortuinen is nog van de straat gescheiden door middel van (liguster?)hagen.
- Het complex vormt een sterk samenhangend ensemble en neemt door de toepassing van stempels, typerend voor de stedenbouw na 1955, een bijzondere positie in binnen de stedenbouwkundige hoofdstructuur van Velp-Zuid.
- De architectuur van de woningen is karakteristiek voor seriematige, uiterst sober vormgegeven woningbouw na 1955.

Waardering: **waardevol**
- architectuurhistorisch gemiddeld/geringe waarde; op hoofdlijnen gaaf, seriematige sobere woningbouw
- stedenbouw: hoge waarde; stempelwijk, voor de gemeente Rheden relatief zeldzaam

4 Conclusies en aanbevelingen

► Algemeen

* In het tweede hoofdstuk zijn in paragraaf 2.6 de cultuurhistorische waarden op het stedenbouwkundige schaalniveau nader omschreven. Aan de cultuurhistorische waarden op het schaalniveau van de afzonderlijke bebouwing in het algemeen en de sociale woningbouwcomplexen in het bijzonder is in het derde hoofdstuk volop aandacht besteed. Op de bij dit rapport horende Cultuurhistorische Waardenkaart zijn de verschillende waarden in kaart gebracht.

* Vanuit cultuurhistorisch oogpunt ligt een groot belang vooral in het herkenbaar houden van de ontwikkelingsgeschiedenis van het gebied.

Stedenbouwkundig

* Op het stedenbouwkundige schaalniveau betekent het herkenbaar houden van de ontwikkelingsgeschiedenis van het gebied behalve het behouden van de stedenbouwkundige hoofdstructuur, gevormd door de oude linten en later geheel nieuw aangelegde of doorgetrokken hoofdontsluitingswegen, óók dat voldoende voorbeelden van de sociale woningbouwcomplexen uit de verschillende elkaar opvolgende fasen in het stedenbouwkundig en architectonische denken behouden zullen moeten blijven, zoveel mogelijk in hun stedenbouwkundige context zoals die oorspronkelijk was bedoeld.

* Vanuit cultuurhistorisch oogpunt wordt het belang van het gebied - of onderdelen ervan - echter niet dusdanig groot geacht dat een aanwijzing als beschermd dorpsgezicht wordt aanbevolen. De aanwezige cultuurhistorische waarden kunnen ook zonder aanwijzing als beschermd dorpsgezicht in het bestemmingsplan worden verankerd.

Bebouwing

* Op het schaalniveau van de afzonderlijke bebouwing betekent het herkenbaar houden van de ontwikkelingsgeschiedenis van het gebied dat voor wat betreft de historische linten het behouden van voldoende historische bebouwing ter ondersteuning van het historisch gegroeide straatbeeld. In het verleden zijn daartoe verschillende panden op de rijksmonumentenlijst en de gemeentelijke monumentenlijst geplaatst. Ten aanzien van de in bijlage 2 opgenomen beeldbepalende panden wordt geadviseerd een beleid te ontwikkelen voor deze categorie objecten en tevens deze nog een keer kritisch te beoordelen op eventueel aanwezige potentiële gemeentelijke monumenten.

* Voor wat betreft de sociale woningbouwcomplexen worden de complexen waaraan een hoge waarde is toegekend voorgedragen voor een plaats op de gemeentelijke monumentenlijst. Het behouden van alleen deze complexen met een hoge waarde zal niet voldoende zijn om de afleesbaarheid van de ontwikkelingsgeschiedenis in voldoende mate in stand te houden. Ook voor de als waardevol aangemerkte complexen is een zekere vorm van behoud wenselijk, bijvoorbeeld via regelgeving in bestemmingsplannen, al dan niet in combinatie met een regeling beeldbepalende panden (zie ook bijlage 2) en koppeling met monumentenverordening. De als indifferent aangeduide complexen bieden vanuit cultuurhistorisch oogpunt de meeste ruimte voor vernieuwing.

► Groenstructuur / openbare ruimte

* Met betrekking tot de groenstructuur is geconstateerd dat daar enkele waardevolle locaties zijn te benoemen, waaronder:
- de groenstrookjes op de hoek Grintakkerstraat-IJsselstraat als markering van de entree tot het gebied (noordelijke tuindorp); het Van Kolplein (zuidelijke tuindorp);
- diverse kleinere plantsoentjes en groenstroken verspreid over het gebied (met name in relatie tot de strokenbouw);
- de groenstroken met waterpartijen langs de President Kennedylaan, en die langs de A12, karakteristiek voor het mede op de principes van de Wijkgedachte gebaseerde uitbreidingsplan van 1959.

Daarbij gaat het in veel gevallen vooral om de ligging. De actuele inrichting is niet altijd even waardevol (meer). Wanneer tot herinrichting wordt besloten wordt aanbevolen om voorafgaand te onderzoeken wat de oorspronkelijk bedoelde inrichting is geweest zodat die kennis bij de besluitvorming kan worden ingebracht.

* Bevorderen van het behoud en heraanplant van groene hagen als erfafscheiding, in ieder geval tussen de voor/zijtuin en de openbare ruimte, dit is van wezenlijk belang voor de (ook oorspronkelijk beoogde) groene uitstraling van de wijk alsmede ten behoeve van de instandhouding van zowel de samenhang tussen de diverse woningen als ten behoeve van een samenhangend straatbeeld. Terugdringen van de verstening van voortuinen. Ook bij de bouw van nieuwe complexen groene hagen als erfafscheiding toepassen.

* Nieuwe parkeervoorzieningen op binnenterreinen zorgvuldig afstemmen op de gebiedskarakteristieken. Geen parkeervoorzieningen aanbrengen in de relatief diepe tuinen in de vooroorlogse tuindorpen. De hier aanwezige tuinen zijn een belangrijk groenelement in deze stenige wijken en van belang als ruimte voor eventuele toekomstige uitbreidingen van woningen.

► Vernieuwing, renovatie en restauratie

* Binnen het onderzoeksgebied is ruimte voor nieuwe impulsen. Voor wat betreft de sociale woningbouwcomplexen van hoge waarde zal dat gaan om zorgvuldig uitgevoerde renovaties met als doel comfortverbetering (gepaard met een zoveel mogelijk herstel van het oorspronkelijke beeld) al dan niet in combinatie met zorgvuldig ontworpen, op de diverse woningtypen afgestemde standaarduitbreidingen. Een belangrijk uitgangspunt bij uitbreiding is het intact laten van het silhouet van de kappen. Uitbreiding dient dan ook alleen plaats te vinden op het niveau van de begane grond. Grotere uitbreidingen bij voorkeur met een smaller tussenlid met de woningen verbinden. Bij sommige naoorlogse complexen is het aanbrengen van een steilere kap voorstelbaar waardoor meer leefruimte ontstaat. Voor wat betreft de overige sociale woningbouwcomplexen kan vernieuwing eventueel ook sloop en vervangende nieuwbouw inhouden.

* Zowel bij renovaties als bij eventuele sloop en vervangende nieuwbouw is een complexmatige aanpak van essentieel belang. Vernieuwing moet leiden tot (nieuwe) logisch samenhangende ruimtelijke eenheden die passen bij de schaal, maat en materiaalgebruik van de bestaande omgeving.

* Steeds zal maatwerk nodig zijn op alle schaalniveaus. Dit kan bijvoorbeeld betekenen dat bij uitbreidingen voor hoekwoningen, of woningen die anderszins het straatbeeld in belangrijke mate meebepalen, andere oplossingen moeten worden bedacht dan voor woningen midden in een rijtje.

* Bij het vernieuwingsproces dienen op stedenbouwkundig schaalniveau eventuele kansen op verbetering van de ruimtelijke opbouw van het gebied en de samenhang daarbinnen zoveel mogelijk te worden benut. Dit kan in voorkomende gevallen betekenen dat ten behoeve daarvan de grenzen tussen de bestaande complexen enigszins wijzigen, of dat getracht moet worden belendende niet tot het complex behorende percelen aan te kopen of anderszins bij de herontwikkeling te betrekken. Bij eventuele sloop en vervangende nieuwbouw nieuwe groene pleintjes / plantsoenen integreren in de nieuwe stedenbouwkundige opzet van de complexen.

* Vanuit cultuurhistorisch oogpunt geniet het behoud van de woningen voor de huursector en beheer door de corporatie de voorkeur aangezien dit in principe een beter perspectief biedt voor het behoud van de cultuurhistorische waarden, in het bijzonder voor wat betreft de samenhang en eenheid in de verschijningsvorm van de woningen.
Wanneer toch tot (gedeeltelijke) verkoop wordt besloten is het van belang te zorgen voor adequate aanvullende garanties om de beeldkwaliteit te behouden (bijvoorbeeld: bepalingen in koopcontracten, verplichte deelname aan een beheervereniging, ondergrond in erfpacht uitgeven in plaats van meeverkopen en in erfpachtregeling zaken als type erfafscheidingen, hoogte hagen etc. regelen)

Tenslotte:

Voor wat betreft de aanpak rond het behoud en de vernieuwing van waardevolle oudere woonwijken is veel interessante informatie te vinden op **www.kei-centrum-nl**, de website van het Kenniscentrum Stedelijke Vernieuwing. Voor wat betreft vooroorlogse tuindorpachtige uitbreidingen zijn bijvoorbeeld de projecten Blauwe Dorp (Groningen) en Lessepsbuurt (Utrecht) van belang. Voor wat de naoorlogse wijken betreft zijn Pendrecht-Zuid in Rotterdam en de Robijnhof in Utrecht, hoewel van een wat grotere schaal, waardevolle voorbeelden.

Geraadpleegde bronnen

Archieven

* Archief gemeente Rheden.

- Dossiers met betrekking tot uitbreidingsplannen (8373 t/m 8376, 8386, 8415)
- Bouwdossiers Gemeente Rheden

* Gelders Archief

- Archief Gemeentebestuur van Rheden 1818-1949 (Toegang 2503)
- Kaartenverzameling van de Gemeente Rheden (Bloknummer 1508)
- Bouwdossiers Gemeente Rheden
- Archief Gedeputeerde Staten (Toegang 39)

Literatuur

Back, A. de, Coenen, J., Kuipers, M., Röling, W., *Gesloopt, gered, bedreigd. Omgaan met naoorlogse bouwkunst*, Rotterdam 2004

Blom, A., Jansen, B., Heiden, M. van der, *Typologie van de vroeg-naoorlogse woonwijken*, Categoriale studies Wederopbouw RdMz, Zeist 2004.

Bosma, K., Wagenaar, C.(red.), *Een geruisloze doorbraak: de geschiedenis van architectuur en stedenbouw tijdens de bezetting en de Wederopbouw van Nederland*, Rotterdam 1995.

Crols, R.J.A., '*Vroeg-naoorlogse woningwetwoningen op het Gelderse platteland: markant erfgoed uit de geschiedenis van de volkshuisvesting in de twintigste eeuw'*, in: *Bijdragen en Mededelingen Vereniging Gelre 2008*, p.227-244.

Crols, R.J.A, m.m.v. Meeuwsen, L., *Quickscan architectuur en stedenbouw wederopbouw gemeente Rheden*, Gelders Genootschap, Arnhem 2007.

Doorn, E., '*De Wederopbouw en de Volkshuisvesting in Gelderland na de oorlog'*, in: Alsche, C.B., Bodden Hosang, J.E., Bos, Joh., *Gelderland*: Officiële propaganda-uitgave met medewerking van het Provinciaal Bestuur van Gelderland, V.V.V.'s en tal van andere autoriteiten en instanties, Amsterdam 1954, p.51-60.

Gelders Genootschap, *Velp, een historisch-stedenbouwkundige analyse*, Arnhem 1989.

Korthals Altes, J., *Tuinsteden:tussen utopie en realiteit*, Bussum 2004.

Kruidenier, M., *Z.D.J.W. Gulden (1875-1960) en M. Geldmaker (1874-1930) specialisten in volkshuisvesting*, Rotterdam 2003.

Kuipers, M., *Toonbeelden van de Wederopbouw, Architectuur, stedenbouw en landinrichting van herrijzend Nederland*, Zwolle 2002.

Lange, E. de, *Sober en solide. De Wederopbouw van Nederland 1940-1965*, Rotterdam 1995.

Meeuwsen, L., *Architectuur aan de lopende band. Systeemwoningbouw in Nederland 1945-1970* (doct. scr.), Groningen 2001.

Schuyt, K., Taverne, E., *1950. Welvaart in zwart-wit*, Den Haag 2000.

Tellinga, J., *De grote verbouwing. Verandering van naoorlogse woonwijken*, Rotterdam 2004.

Scholte, W., *Vijfenzeventig jaar St. Joseph Velp: geschiedenis van een kleine woningcorporatie in de gemeente Rheden*, Velp 1995.

Velp Zuid Nu: Velp in feiten cijfers, uitgave gemeente Rheden, Wijkplatform Velp Zuid en Vivare in kader Wijkvernieuwing Velp Zuid, De Steeg 2008.

Velp Zuid Straks: 'Goed voor mekaar', Wijkplatform Velp Zuid en Vivare in kader Wijkvernieuwing Velp Zuid, De Steeg 2008.

Veninga, T.J., *Woningbouwvereniging Veluwezoom: 75 jaar onderdak 1916-1991*, Dieren 1991.

Vreeze, N. de, *Woningbouw, inspiratie en ambities, kwalitatieve grondslagen van de sociale woningbouw in Nederland*, Almere 1993

Internet

http://www.cultureelerfgoed.nl/leren/wetenschappelijke-publicaties/rapporten-categoriaal-onderzoek-wederopbouw

http://www.kei-centrum.nl/

http://zoeken.nai.nl (Archivista)

http://www.rheden.com/

http://www.vivare.nl/

Bijlage 1 - Overzicht Totstandkoming Uitbreidingsplannen Velp

1909-1910
Velp, uitbreidingsplan, april 1909, twee deelgebieden in Velp-Noord, vastgesteld 23.12.1909 en 31.10.1910. Ontwerp: gemeente-architect, april 1909

1924-1925
Ir. W.F.C. Schaap krijgt opdracht om voor de gemeente Rheden een uitbreidingsplan te maken. (Zie: De Gelderlander vrijdag 07.11.1924). Verder onbekend. Wellicht horen hierbij de zogenaamde (Reclame)komkaarten (o.a. van) Velp, met daarop een verwijzing naar het B&W-besluit d.d. 14.07.1925 (1e afd. nr. 698).

1931
*Partieel uitbreidingsplan Velp, behorend bij raadsbesluit d.d. 05.08.1931, nr. 9a en 9b
*Plattegrond Velp, behorend bij raadsbesluit d.d. 05.08.1931, nr. 9a
Betreft Beekhuizen (gebied in Velp-Noord-grenzend aan de gemeente Rozendaal, omgeving Alteveerselaan-Pinkenbergseweg). Ontwerp: H.I. den Breeje, directeur Bouw- en Woningtoezicht.

1936
Uitbreidingsplan. [Nog geen nadere gegevens bekend]

1943-1944
Uitbreidingsplan in Hoofdzaken Gemeente Rheden. Ontwerp: H.I. den Breeje, directeur Bouw- en Woningtoezicht, september 1943. Besluit B&W (als waarnemende de taak van de gemeenteraad) 27.04.1944.

1951
Velp, uitbreidingsplan, vastgesteld 1951. (gedeeltelijke onthouding goedkeuring door GS, o.a. voor Velp-Zuid)

1954
Velp, herziening uitbreidingsplan, vastgesteld (15?) maart 1954 met bijbehorende bebouwings-voorschriften.

1955-1956
Velp, partiële herziening uitbreidingsplan Velp. Betreft de zuid-westelijke hoek van Velp-Zuid, het gebied tussen de Waterstraat, de Van Wassenbergstraat-Hertog Arnoudstraat, en Graaf Ottostraat; en een niet uitgevoerd plan bij Daalhuizen. Ontwerp: Architecten- en stedenbouwkundig bureau Van Straaten en Van Droffelaar, april 1955. Vastgesteld door de gemeenteraad 28.06.1955. (gedeeltelijke goedkeuring en gedeeltelijke onthouding door GS 11.07.1956)

1958
Velp, gedeeltelijke intrekking uitbreidingsplan; intrekking vastgesteld 25.03.1958.

1959
Velp, herziening uitbreidingsplan in onderdelen voor Velp, vastgesteld 29.12.1959 (gedeeltelijke goedkeuring en gedeeltelijke onthouding door GS 08.02.1961). Ontwerp: Architecten- en stedenbouwkundig bureau Van Straaten en Van Droffelaar

1962
Velp, partiële herziening uitbreidingsplan in onderdelen, vastgesteld 29.05.1962 (goedkeuring GS 15.10.1962). Betreft gronden tussen de Wiardi Beckmanstraat en de Dr. Schaepmanstraat Ontwerp/tekening: Dienst van Gemeentewerken Rheden 31.07.1961 en wijziging d.d. 19.01.1962

1962
Velp, Uitbreidingsplan 1962. Ontwerp bebouwingsplan Velp-Zuid (schetsplan); Dienst van Gemeentewerken Rheden (directeur P.J. Baauw)

Bijlage 2 - Adressen cultuurhistorisch waardevolle bebouwing

* Zie ook de Cultuurhistorische Waarderingskaart

A Rijksmonumenten, gemeentelijke monumenten en beeldbepalende objecten

Overzicht van rijksmonumenten, gemeentelijke monumenten en beeldbepalende objecten op basis van door het Gelders Genootschap in de jaren negentig uitgevoerde inventarisaties aangevuld met een enkel beeldbepalend object naar aanleiding van deze quickscan, de voor de gemeentelijke monumentenlijst in procedure zijnde Recordfabriek en het in de quickscan wederopbouw hoog gewaardeerde Lorentzhuis.

Rijksmonumenten

Schoolstraat 12	- school

Gemeentelijk monumenten

Emmastraat 28;30	- winkelwoonhuis
Emmastraat 34	- winkelwoonhuis
Gravin Adalaan 1	- villa
Gravin Adalaan 2	- villa
Kerkallee 21	- fabriekscomplex Record (in procedure)
Kennedylaan 16;18	- villa
Zuider Parallelweg 9	- villa
Zuider Parallelweg 10	- villa
Zuider Parallelweg 41	- villa
Zuider Parallelweg 42	- villa
Zuider Parallelweg 45	- villa

Potentieel gemeentelijk monument

Rijnstraat 1	- Verpleeghuis en bejaardencentrum Lorentz

Beeldbepalende objecten

Brugweg 135	- horeca
Kerkallee 1	- voormalig Christelijk Verenigingsgebouw
Kerkallee 13	- winkel-woonhuis
Kerkallee 29-31	- villa
Kerkallee 33-35	- villa
Kerkallee 39-41	- villa
Kerkallee 43	- voormalige Nederduitsch Gereformeerde kerk
Kerkallee 45-47	- villa
Kerkallee 73	- villa
Kerkallee 81-83	- villa
Kerkallee 87-89	- woonhuis
Tuinstraat 1	- villa
Tuinstraat 12-Vianenstraat 33-35	- woonhuizen
Zuider Parallelweg 5-6	- villa
Zuider Parallelweg 12-13	- villa
Zuider Parallelweg 16-17	- villa
Zuider Parallelweg 18;19;19a	- villa
Zuider Parallelweg 43	- villa
IJsselstraat 1	- villa
IJsselstraat 4-6	- woonhuis
IJsselstraat 80-82	- woonhuis

B Adressen cultuurhistorisch waardevolle woningbouwcomplexen

Overzicht van de in het kader van deze quickscan gewaardeerde woningbouwcomplexen met inbegrip van de gegevens uit de quickscan wederopbouw uit 2007.

► Potentiële gemeentelijke monumenten (hoge waarde)

a. Tuindorp Noord *complex 1* 1921-1924 (kaart complex 13a)*

- Adriaan Pauwstraat
- Caspar Fagelstraat (deels)
- Grintakkerstraat
- Hugo de Grootstraat
- Paulus Buijsstraat

N.B.: de volgende objecten zijn in sterkere mate aangetast dan de bovenstaande woningen en lager gewaardeerd. Nieuwbouw binnen de contouren van de huidige bebouwing is mogelijk. Renovatie met versterking van de karakteristiek heeft indien mogelijk echter de voorkeur.
- Caspar Fagelstraat (deels)
- Johan de Wittstraat
- Johan van Oldenbarneveldstraat

b. Tuindorp Zuid *complex 2* 1927-1931 (kaart complex 13b)

- Dr. Schaepmanstraat
- Groen van Prinstererstraat (deels)
- Herman Heijermansstraat
- Thorbeckestraat (deels)
- Van Kolplein

c. Vianenstraat 32-46 1953-1954 (kaart complex 11)

d. Wederopbouwwijk Wijlhuizen 1958-1960 (kaart complexen 19a en 19c gedeeltelijk)

- Larensteinselaan (deels)
- Graaf Gerhardstraat
- Graaf Hendrikstraat
- Willem van Gulikstraat
- Willem van Kleefstraat
- Bronkhorstenstraat 1 t/m 15 (19c)

► Potentiële beeldbepalende objecten/complexen (waardevol)

a. Thorbeckestraat e.o. 1954 waardevol / hoge waarde (kaart complex 23)
Groen van Prinstererstraat (deels); Thorbeckestraat (deels); Troelstrastraat; Waterstraat (deels)

b. Graaf Ottostraat e.o. 1957 (kaart complex 21)
Colijnstraat; Graaf Ottostraat

c. Merwedestraat e.o. 1957 (kaart complex 10)
Maasstraat; Merwedestraat; Rijnsstraat; Scheldestraat; Waalstraat

d. Straatweiden (kaart complex 24)
De Straatweiden; Haveland; Hazepad; Waterstraat (deels); Weteringstraat

* De complexnummers zijn gebaseerd op de kaart met bouwjaren van Vivare/gemeente Rheden